

DINDA SAVOLIM BOR...

Oltinchi kitob

Musanniflar:

Muhammad Sharif Juman

Ahmad Muhammad

«Movarounnahr» nashriyoti
Toshkent – 2006

MUQADDIMA

Bismillahir rohmānir rohim.

Buyuk Xoliqimiz va Parvardigorimiz Alloh subhanahu va taologa behisob hamdu sanolar bo'lsin! Sarvari koinot - Payg'ambarimiz Muhammad sollallohu alayhi vasallamga, u zotning ashoblari va ahli baytlariga salovotu durudlar bo'lsin!

Odamzod tug'ilganidan to umrining nihoyasigacha bilim olishga, o'rganishga, tajriba orttirishga, anglashga muhtoj. U ana shu yo'lda Alloh taolo Qur'oni karim orqali ato etgan ilmlarni o'rganishga kirishadi. Uning Rasuli Muhammad (s.a.v.) keltirgan ilmlar ummonidan bahramand bo'lmoqqa intiladi. U ana shu yo'lda solih salaf, ulug' allomalarning izidan borishga rag'bat ko'rsatadi. Insoniyat Alloh taoloning so'nggi, komil, haq dini – Islomga doir, uning asoslari, arkonlari, ibodatlariga oid ilmlardan yaxshi xabardor bo'lishga ko'proq muhtoj. Chunki Islomning tub mohiyatini, uning shariatini anglamay, bilmay saodatga erishib bo'lmaydi. Shu boisdan dinimizda ilm olishga, bilmagan narsalarini so'rab, din asoslarini va ibodat tartiblarini o'rganishga katta e'tibor bilan qaralgan.

Alloh taolo Qur'oni karimda shunday marhamat etadi: «Alloh sizlardan iymon keltirgan va ilm ato etilgan zotlarni (baland) daraja – martabalarga ko'tarur» (Mujodala surasi, 11-oyat). Alloh taolo yana aytadi: «Allohdan bandalari orasidagi olim-bilimdonlarigina qo'rqr» (Fotir surasi, 28-oyat).

Hadisi shariflarda ham ilm olish, so'rab-o'rganishning fazilatlari keng bayon etilgan. Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallam ummatga beshikdan qabrgacha ilm izlamoqni vasiyat qilganlar. Yana Rasululloh sollallohu alayhi vasallam aytadilar: «Kimga Alloh yaxshilikni iroda qilsa, uni dinda faqih (teran anglovchi) qilib qo'yadi va unga to'g'ri yo'lni ko'rsatadi». (Imom Buxoriy va Muslim rivoyati).

Alhamdulillah, musulmonlarimiz bugungi kunda Allohning amr-farmonlariga, Uning Rasuli sunnatiga amal qilib, dinlarini teranroq anglash, shariatni chuqurroq tushunish yo'lidan borishyapti. Keyingi yillarda masjid imomlariga berilayotgan, gazeta va jurnallarning tahririyatlariga kelayotgan dinimizga doir savollarning ko'payib borayotgani ham shunga dalolat! Qo'lingizdagi bu kitobga musulmonlarimizdan kelgan Islom dini, shiari, ibodatlari, axloqiga doir yuzlab savollarga javoblar asosida tartib berildi. Javoblarni tayyorlashda Qur'oni karim va tafsirlari, hadisi shariflardan, Movarounnahr

diyorida ma'lum va mashhur bo'lgan «Hidoya», «Muxtasar ul-viqoya», «Jomi' ur-ramuz», «Hazonat ul-fiqh», «Majmuat ul-fatovo», «Halabi sag'ir», «Sharhi avrod», «Radd ul-muxtor», «Sirojiyya», «Hadiyyat us-su'luk» «Mabsuti Saraxsiy», «Halabi sabir», «Minhoj us-solihin», «Fatavoi Jung», «Sharhi Ilyos», «Fatavoi Hindiyya», «Ayollar fiqhi», «Sharhi fiqh ul-akbar» va boshqa ko'pgina fiqh kitoblari, mazhabboshimiz Imom A'zam asarlaridan foydalanildi. Zarur o'rinlarda ana shu manbalar ko'rsatib o'tildi.

Iymon haqida savolim bor

Savol: Ko'pincha "bu odam iymonli, anavi kishining iymoni butun" degan gaplarni eshitamiz. Iymon haqida batafsilroq ma'lumot bersangizlar.

Javob: "Iymon"ning ma'nosi tasdiq etmoq, ishonmoqdir. Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalom Alloh taolo tomonidan yetkazgan barcha narsalarni dil bilan tasdiqlab, ularga til bilan iqror bo'lish "iymon" deyiladi.

Iymon bunday izhor qilinadi: "Ashhadu alla ilaha illallohu va ashhadu anna Muhammadan 'abduhu va rosuluh" (ya'ni, "Alloh taolodan o'zga iloh yo'qligiga va Muhammad alayhissalom Uning bandasi va rasuli ekaniga iqorman").

Kim bu kalimani tili bilan aytib, dili bilan uning ma'nosini tasdiq va qabul qilsa, ya'ni Alloh taolo yagona sig'iniladigan Zotdir, Undan o'zga sig'inishga loyiq hech mavjudot yo'q, Muhammad alayhissalom Alloh taoloning bandasi va rasulidir, Muhammad alayhissalom Alloh taolo tomonidan yetkazgan barcha narsa haq-rostdir, deb qalbi bilan tasdiq va qabul qilsa hamda tili bilan shunga iqror bo'lsagina, iymonli sanaladi. Iymoni bo'lmagan odam har qancha savobli ishlarni qilsa ham, unga savob yozilmaydi. Ibodat va solih amallarning qabul bo'lishi uchun iymon shart.

Insonlarning iymoni Alloh taoloni bilish va Payg'ambarimiz alayhissalom yetkazgan hukmlarga ishonish jihatidan uchga bo'linadi:

1. Tahqiqiy iymon - shak va shubha aslo daxl qilmaydigan iymon.
2. Istidloliy iymon - dalillarga asoslangan iymon.
3. Taqlidiy iymon - ota-ona iymoniga taqlid qilingan iymon.

Iymon ifodalash jihatidan ikkiga bo'linadi:

- mufassal iymon;
- ijmoliy iymon.

Kishi iymonli bo'lishi uchun qalbi bilan tasdiqlab qabul etishi lozim bo'lgan narsalarning har birini yod etishi "mufassal iymon", qisqa ifodalashi esa "ijmoliy iymon" deyiladi.

Iymonning qisqa ifodasi quyidagicha: "Amantu billahi kama huva biasmaihi va sifatihi va qobiltu jami'a ahkamihi", ya'ni "Alloh taologa, Uning ismlariga va sifatlariga iymon keltirdim hamda Uning hamma hukmlarini qabul qildim".

Iymonning mufassal ifodasi esa quyidagicha: "Amantu billahi va malaikatihi va kutubihi va rusulih val-yavmil axiri val-qodari xoyrihi va sharrihi min Allohi ta'ala val ba'si ba'dal-mavt", ya'ni "Alloh taologa, Uning farishtalariga, kitoblariga, rasullariga, oxirat kuniga, qadarga - yaxshilik va yomonlik Alloh taoloning xohish-irodasi va yaratishi bilan bo'lishiga hamda o'lgandan so'ng qayta tirilishga iymon keltirdim".

Iymonning rukn va shartlari qaysi?

Savol: "Iymonning rukn va shartlari" deganda nima tushuniladi?

Javob: Islom dinida iymon keltirish lozim bo'lgan narsalarni qalb bilan tasdiqlab qabul qilish va til bilan iqror bo'lish iymonning ruknidir. Bu Islom dinida iymon keltirish lozim bo'lgan narsalarni kishi qalbida tasdiq etib qabul qilmasa va ularga iqror bo'lmasa, iymonli bo'lmaydi, demakdir.

Islom dinida qalb bilan tasdiqlab qabul qilish lozim bo'lgan narsalar iymonning shartlaridir. Iymon shartlaridan birortasini inkor qilish bilan kishi Islom dinidan chiqadi, kofir bo'ladi.

Iymon shartlari Qur'oni karim, mutavotir (ko'pchilik rivoyat qilgan) hadislar, ijmo' (mujtahidlar ittifoqi) bilan sobit bo'lgan.

Iymon masalalarining barchasi qalbgga taalluqlidir. Shuning uchun ular "aqida masalalari" ham deb ataladi. Zero, aqida qalb bog'langan narsa, demakdir.

Sof va to'g'ri aqida Payg'ambarimiz alayhis-salom va sahobai kiromlar sobit bo'lgan aqidadir. Bu aqida "ahli sunnat val jamoa aqidasi" deb ataladi. Ahli sunnat val jamoa aqidasi ash'ariyya va moturidiyya mazhablaridan iborat. Yurtimiz musulmonlari ahli sunnat val jamoa aqidasi moturidiyya mazhabidirlar.

Aqida masalalari zamon, makon, shaxs va jamiyatga qarab o'zgarmaydi. Aqida masalalarini to'laligicha qabul qilish va ularga iqror bo'lish lozim. Ularning bir qismiga iqror bo'lib, boshqasini inkor qilish mumkin emas.

Aqida masalalari batafsil bayon etilgan ilm "aqoid" yoki "usul ilmi" deyiladi. Zero, Islom dinining qolgan to'rt asosi: namoz, ro'za, zakot va haj hamda boshqa masalalar aqidaga bog'liq.

Barcha kitoblarga ishonsa bo'ladimi?

Savol: Bir do'stim "Musulmon kishi Tavrot va Injilga ham iymon keltiradi", dedi. Men uning bu gapiga qo'shilmadim. Bunda kim haq?

Javob: Iymonning yana bir sharti Alloh taoloning rasullari va nabiyalariga nozil qilgan kitoblarga ishonishdir. Alloh taoloning hamma kitoblari Uning kalomi (so'zi) va vahiydir, maxluq emasdir. Ularning hammasi bir kalomdir, nazm, o'qish va eshitish jihatidan bir nechta. Bu e'tibordan nozil bo'lgan kitoblarning eng afzali Tavrot, Injil, Zabur va Qur'oni karimdir. Bu to'rt kitobning eng afzali Qur'oni karimdir. Qur'oni karim nozil bo'lgach, qolgan barcha kitoblarni o'qish va yozish bekor bo'lgan. Chunki ulardagi hukmlar muayyan xalqqa yo'llangan edi. Qur'oni karim hukmlari esa butun insoniyatga qaratilgan. Tavrot Muso alayhissalomga, Zabur Dovud alayhissalomga, Injil Iso alayhissalomga, Qur'oni karim esa Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalomga yuborilgan. Qur'oni karim hukmlari qiyomatgacha o'zgarmaydi, biror harfi ziyoda yoki kam bo'lmaydi, tillarda va dillarda saqlanib boradi. Qur'oni karim o'qish ibodat hisoblanadi.

Qayta tirilish haq!

Savol: Ba'zi do'stlarimiz insonlar o'lganidan keyin qayta tirilishiga astoydil ishonishmaydi. Bu bilan ularning iymoniga xalal yetmaydimi?

Javob: O'lgandan so'ng qayta tirilishga ishonish iymonning bir shartidir. Alloh taoloning amri bilan Isrofil alayhissalom ikkinchi sur tortganlaridan so'ng barcha jonzo'tlar, jumladan, insonlar tiriladi. Ularning asl jasadlariga ruhlari qaytariladi va ular

qabrlaridan chiqib mahshargohga to'planishadi hamda hisobga tortilishadi.

O'lim - insonning dunyo hayotidagi faoliyatiga nuqta qo'yuvchi va oxirat hayotining boshlanishini bildiruvchi bir marra. Inson o'lishi bilan uning oxirat hayoti boshlanadi. Mo'minlar o'limdan keyin tirilib mahshargohda to'planishlariga, qilgan yaxshi va yomon amallardan hisob berishlariga iymon keltirishlari vojibdir. Amallar Haq tarozusi (Mezon)da tortilib, yaxshi amalli, iymonlilar abadiy orom-farog'at maskani - jannatga kiradi, iymonsizlar va ayrim gunohkorlar do'zaxga tashlanadi.

Modomiki, dunyoga kelgan ekanmiz, bu yerda bir qancha islomiy, insoniy vazifalarimizni o'tashimiz, Allohning buyurganlarini bajarishimiz kerak bo'ladi. Bunga osiylik qilganlar esa Allohning g'azabi va jazosiga duchor bo'ladilar. Oxiratdagi baxtli-saodatli va osoyishta hayot bu dunyodagi qilgan amallarimizga, savobli, xayrli ishlarimizga bog'liq. Qur'oni karimda: "Biz sizlarni (erdan) yaratdik, yana unga qaytarurmiz va (qiyomat kunida) sizlarni yana bir bor undan chiqarurmiz" (Toha surasi, 55-oyat), deyilgan. Buni inkor qilish Qur'onni inkor etishdir, bu esa kufri mujibdir. O'limdan so'ng qayta tirilmoqqa ishonish iymon shartlaridan biridir. Mo'minning aqli bilan kofirning aqli shu nuqtada farqlanadi.

Nomai a'mol nima degani?

Savol: Keksalarimiz duo qilishganida ko'pincha "Nomai a'molimizni o'ng qo'ldan bergin", deyishadi. Nomai a'mol o'zi nima degani?

Javob: Bandalarning nomai a'mollari ularning toat va gunohlari yozilgan kitobning hakligiga ishonish ahli sunnat val jamoa aqidasiining bir qismidir. Qiyomatda mo'minlarning nomai a'mollari o'ng tomonlaridan, kofirlarning nomai a'mollari orqa va chap tomonidan berilishi haqdir. Qur'oni karimda bunday marhamat etiladi: "Ana endi kimning nomai a'moli o'ng tomonidan berilsa, bas, u oson hisob bilan hisob-kitob qilinajak. Va o'z(ining jannatdagi) ahli-oilasiga shodu xurram holda qaytajak. Endi kimning nomai a'moli orqa tomonidan berilsa, bas, u o'limni chaqirib qolajak va do'zaxga kirajak. Darvoqe, u (hayoti dunyodalik paytida) ahli-oilasida (o'z kufri isyoni bilan) shodu xurram edi. Albatta u o'zining hech qachon (Parvardigori huzuriga) qaytmasligiga ishonar edi. Yo'q, Parvardigori uni shubhasiz ko'rib turguvchi edi" (Inshiqoq surasi, 7-15-oyatlar mazmuni). Har bir kishining qilgan ishlari uning ikki tomonidagi farishtalar (kiroman kotibiyn) tomonidan yozib boriladi. Qur'oni karimda bunday mazmunli oyat kelgan: "Biz qiyomat kuni unga ochiq holda ro'baro' bo'ladigan bir kitobni (nomai a'molini) ko'rsaturmiz" (Isro surasi, 13-oyat).

Halol va haromning farqi nimada?

Savol: Islom shariatida halol va haromga katta e'tibor beriladi. Ularni qanday farqlasa bo'ladi?

Javob: Alloh taolo ruxsat etgan narsalar shariatda "halol" deyiladi. Mo'min-musulmonlarga halol rizq topish, halol kasb bilan ro'zg'or tebratish, halol taom-ichimliklarni iste'mol qilish buyurilgan. Shariatimizda ijozat etilgan hamma narsa, yeyiladigan taomlar yoki qilinadigan ishlar halol sanaladi. Alloh taolo halol qilgan narsalar inson uchun moddiy va ma'naviy foydalardan xoli emas.

Alloh taolo man qilgan narsalar va ishlar shariatda harom hisoblanadi. Harom ishga o'tish yoki harom taom yeyish og'ir gunohsanaladi. (Ba'zan zarurat tufayli harom halolga aylanishi ham mumkin, masalan, ochdan o'layotgan odam zarur miqdorda harom iste'mol qilishi, dushmanga nisbatan yolg'on ishlatish mumkinligi kabilar). Harom ish va

narsalar sanoqlidir. Quyida ulardan ayrimlarini keltiramiz: to'ng'iz, vahshiy hayvonlar, o'zi o'lib qolgan halol hayvonlarning go'shtlari, so'yganda chiqqan qon, "Bismillah"siz so'yilgan halol hayvonlarning go'shti, dinsiz (majusiy)lar so'ygan hayvon go'shti, mast qiluvchi ichimlik va giyohvand moddalarning barcha turlari, erkaklarga ipak va tilla ishlatish, ayollarga erkakcha kiyinish, tilla-kumush idishda ovqat yeyish, zinokorlik, sudxo'rlik, o'g'rilik, qaroqchilik, g'iybat, tuhmat, bo'hton, yolg'onchilik kabi narsalar musulmonlarga harom qilingan.

Aqida imomlari kimlar?

Savol: Ahli sunnat val jamoa aqidasi asoschilari Imom Moturidiy va Imom Ash'ariy ekanini o'qib qoldim. Ana shu ikki imom haqlarida ma'lumot berishlaringizni so'rayman. Javob uchun oldindan rahmat!

Javob: **IMOM MOTURIDIY** Abu Mansur Muhammad ibn Muhammad ibn Mahmud al-Hanafiy as-Samarqandiy Samarqand yaqinidagi Moturid qishlog'ida milodiy 870 yilda tug'ilganlar. Ahli sunnat val jamoa aqidasi asoschilaridan.

U kishining "Kitab at-tavhid", "Kitab al-maqolot", "Kitabi raddi avoil al-adilla lil-Ka'biy", "Kitabi ta'vilotil-Qur'an" kabi asarlari bor.

O'zlarining "Ta'vilotil-Qur'an" nomli tafsirlarida ilmi kalom ulamolari yo'lidan borib, Qur'oni karim oyatlarini aqidada ahli sunnat val jamoa mazhabini qo'llab tafsir qilganlar.

Butun dunyo musulmonlari aqidada shayx Abu Mansur Moturidiy va shayx Abul Hasan al-Ash'ariy ta'limotiga tayanadilar. Moturidiyyalar Imomi A'zam Abu Hanifa rahmatullohi alayh aqidasi suyansalar, Al-Ash'ariy aqidasi Imom Shofe'iy, Imom Molik, Imom Hanbaliy mazhablari asos bo'lgan. Har ikkala aqida sohiblari "ahli sunnat val jamoa"ning asosini tashkil etishgan.

Abu Mansur Moturidiy milodiy 944 yili vafot etganlar, qabrlari Samarqand chetidagi Chokardizada.

IMOM ASH'ARIY. Imom Abulhasan Ali ibn Ismoil al-Ash'ariy ahli sunnat val jamoaning mashhur aqida imomlaridan, milodiy 873 yilda tug'ilgan. Bag'dodda yashaganlar, mashhur sahobiy Abu Muso al-Ash'ariyning avlodlaridan. Avval mo'taziliylarga bosh bo'lib, keyin ularni fosh qilganlar. Ahli sunnat val jamoa aqidasi bo'yicha bir qancha mashhur asarlari bor. "Maqolot ul-islomiyyin", "Al-ibona", "Risolatun ila ahli sag'ir", "Al-Lama'" shular jumlasidan. U kishi mo'taziliylar, faylasuflar, karmatiylar, botiniylar, rofiziylar aqidasi noto'g'ri ekanini dalillar asosida yoritganlar. U kishi Imom Moturidiy bilan birga ahli sunnat val jamoaning aqida imomlari deb tan olinganlar. Milodiy 935 yili Bag'dodda vafot etganlar (rahmatullohi alayh).

Ayol jannatda kim bilan yashaydi?

Savol: Agar kishi o'lganidan keyin uning xotini boshqaga turmushga chiqsa va birga hayot kechirib, vaqti kelganida ular ham vafot etishsa, so'ngra uchovlari jannatga kirishsa, ayol ikki eridan qaysi biri bilan birga bo'ladi?

Javob: Mo'minlar onasi Ummu Salama roziyallohu anhodan xuddi shu mavzuga taalluqli hadis rivoyat qilingan. Bu onamiz Rasululloh sollallohu alayhi vasallamdan: "Ey Allohning rasuli, muslima ayol turmushga chiqsa-yu, eri vafot etsa, so'ngra ikkinchi kishiga turmushga chiqib, birga yashab, vafot etishsa-da, pirovardida uchovlari jannatga kirishsa, (ayol qaysi biri bilan birga bo'ladi)?" deb so'rganlarida, Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Ey Ummu Salama, Alloh bu ayolga ikki eridan birini tanlash ixtiyorini beradi. U ayol esa xulqi yaxshisini ixtiyor etadi", deb quyidagi so'zni ham qo'shib

qo'ydilar: "Ey Ummu Salama, chiroyli xulqlilar dunyo va oxiratda "yaxshilar" deyilgan unvonga ega bo'lishadi".

Biz ushbu hadisi nabaviy savolingizga javob bo'ladi, deb umid qilamiz.

Vasvasa va uning duosi

Savol: Vasvasa qaerdan keladi? Unga qarshi kurashish uchun duo bormi?

Javob: Vasvasa - shaytonning inson qo'ngliga aytadigan yomon ma'nolar va xunuk fikrlarni o'z ichiga olgan so'zidir. Sunnati mutahharada shayton insonning qon yo'llarida yurishi aytilgan. Inson vasvasadan qattiq qo'rqmasa ham bo'ladi. Chunki Alloh taboraka va taolo vasvasaning o'zi bilangina bandani jazolamaydi. Payg'ambarimiz alayhissalom aytganlar: "Albatta Alloh ummatimdan ko'nglidan o'gkazgan narsani, modomiki uni so'zlamasa yoki unga amal qilmasa, kechib yuboradi".

Sahobalar Rasululloh sollallohu alayhi vasallamga ahyon-ahyonda shayton qalblariga gapirish qiyin bo'lgan narsalarni keltirishidan shikoyat qilishganida, u zot shaytonga ishora qilib: "Uning hiyla-makrini vasvasaga burib yuborgan Allohga hamd bo'lsin", deganlar.

Vasvasaga yo'liqqan kishi unga qarshi Alloh jalla jalaluhu nomini zikr etib kurashishi va undan xalos bo'lishga intilishi kerak, chunki Qur'oni majidda bunday deyiladi: "Agar sizni shayton tomonidan biron vasvasa yo'ldan ozdirib (mazkur xislat egasi bo'lishdan qaytarmoqchi bo'lsa) u holda Allohdan panoh so'rang. Zero, U eshitguvchi, bilguvchi Zotdir" (Fussilat surasi, 36-oyat).

O'zida shayton vasvasasini his qilgan kishi ikki "Qul a'uzu..." va "Oyatal Kursi"larni o'qishi kerak. Shuningdek, quyidagi duoni ham aytishi mumkin: "Allohumma fatirus samavati val arzi olimul g'oybi vashshahadati robbu kulli shay-in va malikuhu ashhadu anla la ilaha illa anta a'uzu bika min sharri nafsiy va sharrish shaytoni va shirkihi bismillahil laziy la yazurru ma'asmih shay-un fil arzi vala fis samai va huvas samiy'ul 'aliym. Allohumma inniy as'alukal-ofiyata fid dunya val oxira. Allohumma inniy as'alukal-afva val ofiyata fi diniy va dunyaya va ahliy va maliy. Allohumma ustur avrotiy va amin rov'atiy. Allohumma ihfazni min bayni yadayya va min xolfiy va 'an yaminiy va shimaliy. Robbi a'inniy, vala tu'in 'layya, vansurniy, vala tansur a'layya, vahdiniy va yassiril huda liy van surniy 'ala man bag'o 'alayya robbi ij'alniy laka shakiron, laka zakiron, laka rohiban, laka mitva'an, laka muxbitan ilayka avvaban muniyba. Robbi taqobbal tavbati vag'sil havbati va ajib da'vatiy va sabbat hujjatiy va saddit lisaniy vahdi qolbiy. Ya hayyu, ya qoyyumu birohmatika astag'iysu aslih liy sha'niy kullahu vala takilniy ila nafsiy torfata 'aynin. Hasbiyalloh la ilaha illa huva 'alayhi tava-kaltu va huva robbul 'arshil 'aziym".

Ma'nosi: "Yeru osmonni, g'ayb va shohidlik olamini yaratgan Allohim, barcha narsaning Rabbi va Moliki, guvohlik beramanki, Sendan boshqa iloh yo'q, Sening noming bilan nafsim yomonligidan, shaytonningyomonligi-yu shirkidan panoh tilayman. Allohning ismi bilan boshlaymanki, Uning ismi tufayli yeru osmonda biror narsa zarar bera olmaydi. U eshituvchi va biluvchi Zotdir. Allohim, Sendan dunyo va oxirat ofiyatini so'rayman. Allohim, dinim va dunyoim, ahlim va molim avfi va ofiyatini so'rayman. Allohim, avratimni to'sgin, izzat-ikromimni omonda qilgin. Allohim, oldimdanu orqamdan, o'ng tomonimdanu chap tomonimdan meni muhofaza qil.

Rabbim, mening foydamga yordam ber, zararimga yordam berma, mening foydamga madad ber, zararimga madad berma, men uchun hidoyat berib, uni oson qil, tajovuz qiladiganlarga qarshi men uchun g'alaba ber. Rabbim, meni Sen uchun shukr qiluvchilardan, Seni zikr etuvchilardan, Sendan qo'rquvchilardan, Senga itoat

etuvchilardan, Senga bo'ysunadigan, Senga tavba-tazarru qilib Sen tomon qaytuvchilardan qilgin. Ey Rabbim, tavbamni qabul qil, gunohlarimni kechir, duolarimni ijobat qil, hujjatimni mustahkam qil, tilimni to'g'ri yo'lga yo'naltirgin va qalbimni hidoyat etgin. Ey boqiy va uzluksiz maxluqotlari tadbiri va muhofazasini qiluvchi Zot, Sendan yordam so'rayman. Sha'nimni har bir narsada isloh et va ko'z yumib ochgunchalik muddat ham o'z holimga tashlab qo'yma. Alloh menga kifoya qiladi. Undan boshqa iloh yo'q. Unga tavakkal qildim. U ulug' arshning Rabbidir".

Ikki shahodat kalimasidan murod nima?

Savol: Ikki shahodat kalimasi juda sharafiligini bilamiz. Bu kalimalardan murod nima? Shu haqda to'liq ma'lumot bersangiz.

Javob: Islomdagi ikki shahodatdan maqsad "Ashhadu alla ilaha illallohu va ashhadu anna Muhammadan 'abduhu va rosuluh"dir. Ya'ni, "Allohdan boshqa iloh yo'qligiga va Muhammad alayhissalom Allohning bandasi va rasuli ekaniga iqorman". Imom Buxoriy va Muslim Abdulloh ibn Umar roziyallohu anhudan rivoyat qilgan hadisda: "Islom besh narsa ustiga bino qilingan: "La ilaha illalloh va anna Muhammadan rosululloh", namozni ado etish, zakot berish, ramazon ro'zasini tutish va yo'lga qodir bo'lsa, Baytullohni haj qilish", deyilgan. Bu hadisi sharifda Rasululloh sollallohu alayhi vasallam ikki shahodat kalimasining Islomning boshqa tayanchlari uchun asos bo'lishini aytganlar. Agar inson ushbu ikki shahodatni o'zida mujassam qilmasa, namozi ham, zakoti ham, ro'zasi ham, haji ham qabul bo'lmaydi. Shuning uchun ulamo-lar: "Insonda mana shu ikki kalima yo'q bo'lsa, Islomi ham ariydi", deb aytishgan.

Ikki kalima shahodatidan maqsad - faqat til bilan nutq qilib qo'yish emas. Inson uni qalbi bilan tasdiqlab, so'ngra iymoni tasdig'ini tili bilan ta'bir etgandagina mo'min bo'ladi.

"La ilaha illalloh" shahodatining ma'nosi "Allohdan boshqa iloh yo'q"dir. U butun olamlar Rabbidir. Yeru osmonni yaratgan Zotdir. Qur'oni karimda bunday zikr etilgan: "Ilohingiz yagona Ilohdir. U mehribon va rahmli Ilohdan (yolg'kz Allohdan) o'zga hech qanday iloh yo'qdir" (Baqara surasi, 163-oyat).

Shahodatning ikkinchi bo'limi - "Ashhadu anna Muhammadan rosululloh"ning ma'nosi Muhammad alayhissalom Alloh tomonidan yuborilgan elchidir. Alloh amr etgan va qaytargan narsalarni insonlarga aniq va mukammal yetkazgandirlar. "Kimki Payg'ambarga itoat etsa, demak, Allohga itoat etibdi" (Niso surasi, 80-oyat).

Qanday suvda tahorat olish mumkin?

Savol: Aytishlaricha, ba'zi suvlarda tahorat olish mumkin emasmish, shularning hukmi haqida ma'lumot berishlaringizni so'rayman.

Javob: Yer va osmondan chiqadigan suvlarning hamma turi bilan tahorat olsa bo'ladi. Agar hovuzdagi suv to'xtab turishi bilan biroz o'zgargan bo'lsa yoki unga toza narsalar, masalan, tol bargi, cho'p aralashuvi bilan o'zgarsa ham, u bilan tahorat olinaveradi. Shuningdek, suvda tug'ilib-o'lgan yoki oquvchi qoni yo'q hayvon yoki hasharotlar (baliq, pashsha, chivin va boshqalar)ning jasi suvni iflos qilmaydi.

Ammo pok narsa suvga tushib, suvni suvlik tabiatidan chiqarib yuborsa yoki toza narsani aralastirib qaynatish bilan uni boshqa narsaga aylantirsa (masalan, go'sht suvga solib qaynatilsa), unday suv bilan tahorat olib bo'lmaydi.

Quyidagi suvlar bilan tahorat olish mumkin emas:

- najasot tushgan idishdagi va hajmi 10x10 metrdan oz bo'lgan hovuzdagi suvda;
- daraxt, meva, ko'katlardan siqib olingan suvda;

- qurbat hosil qilish uchun (savob umidida tahorat ustiga tahorat olish uchun) ishlatilgan suvda;

- ifloslikni ketkazish uchun ishlatilgan suvda.

(*"Muxtasari viqoya"*)

Ishlatilgan suvni ishlatsa bo'ladimi?

Savol: Tahoratda ishlatilgan suvning hukmi haqida bildirsangizlar. Chunki yaqinda ba'zi odamlar o'zlari ulug' sanagan shaxslarning, pirlarining tahorat suvlarini tabarruk sanab ichib yurishganini eshitib qoldim. Shu ishlari to'g'rimi?

Javob: Suvsiz hayot bo'lmaganidek, poklik ham bo'lmaydi. Shuning uchun dinimizda suv bilan bog'liq masalalar batafsil bayon etilgan.

Suv haqidagi masalalar ichida ishlatilgan (musta'mal) suv - g'usl va tahorat qilishda a'zolarni yuvishga va ovqat yeyishdan oldin qo'lni yuvishga ishlatilgan suv masalasi muhim o'ringa ega.

Shamsuddin Saraxsiy "Mabsut" kitobida ishlatilgan suv haqida bunday yozadilar: "Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Hech biringiz oqmaydigan suvga siymasin va junub bo'lganida unga tushib cho'milmasin", deganlar. Bu hadisda oqmaydigan suvni unga siyish harom qilganidek, junub bo'lganda unda cho'milish ham harom qilishi bayon etilgan. Hazrat Ali bilan Ibn Abbos roziyallohu anhum: "Musofir kishida faqat ichishga yetarli suv bo'lganida tayammum bilan namoz o'qiydi, suvni ichish uchun asraydi", deyishgan. Agar tahorat qilishda a'zolarni yuvishga ishlatilgan suv o'zgarmaganida edi, "Uni tahoratga ishlatib, to'plab, ichishga olib qo'ysin", degan bo'lishardi u zotlar. Suv qanchalik qadrli bo'lmasin, ishlatilgan suvni safarda ham, uyda ham to'kib tashlash musulmonlarning odatidir".

Mazhabimiz mujtahidlaridan Imom Abu Yusuf rahmatullohi alayh: "Ishlatilgan suv najasdir, chunki u bilan badandagi nopoklik tozalangan. Nopoklikni ketkazish uchun ishlatilgan suv nopok bo'lib qoladi. Ishlatilgan suv kiyimning to'rtdan biridan ko'p qismiga tegsa, u bilan namoz o'qib bo'lmaydi", deydilar. Imomi A'zam rahmatullohi alayh: "Ishlatilgan suv kiyimning kaft kengligidan (ochiq kaftda suv turadigan joydan) ko'p qismiga tegsa, u bilan namoz o'qish mumkin emas", deganlar. Imom Muhammad rahmatullohi alayh: "Ishlatilgan suv toza, ammo tozalamaydi, ya'ni uni qayta tahoratga ishlatib bo'lmaydi. Zero, kishi a'zolari tozadir, biroq tahorat olmay namoz o'qish, qo'lni yuvmay taom yeyish mumkin emas. Ularga qo'yilgan bu taqiq tahorat olganda yo qo'lni yuvganda suvga o'tadi va suvning sifati yuvilmagan a'zo sifati kabi bo'lib qoladi. Shuning uchun ishlatilgan suv toza, ammo tozalovchi emasdir", deydilar.

Muhaqqiq ulamolar Imom Muhammad rahmatullohi alayhso'zlarini ixtiyor qilishgan va unga fatvo berishgan. Demak, ishlatilgan suv toza, ammo tozalovchi emas. Bu o'rinda shuni ta'kidlash kerakki, ishlatilgan suv kiyimga tegsa, uni harom qilmaydi. Uni toza deyishdan murod shu. Biroq ishlatilgan suvni ichish yo taomga ishlatish mumkin emas.

(*"Raddul Muxtor"*)

Sarqit nima degani?

Savol: Kitoblarning birida halol va harom sarqitlar haqida o'qidim. Shu haqda tushuncha bersanglar. Sarqit o'zi nima degani?

Javob: Inson yoki jonivorlar yeganidan ortib qolgan taom, yegulik "sarqit" deyiladi.

- Odamdand qolgan sarqitlar;

- ot oldidan qolgan sarqitlar;

- go'shti yeyiladigan har bir hayvonning sarqitlari shariat ko'rsatmalariga binoan halol hisoblanadi.

- Mushukdan qolgan sarqit;
- xonaki tovuqlar sarqiti;
- uylarni kavlab o'ziga uya qiladigan sichqon, ilon kabi jonivorlar sarqiti;
- yirtqich qushlar sarqiti makruhdir.
- Yirtqich hayvonlar oldidan qolgan sarqitlar haromdir.
- Eshak va xachir sarqiti gumonlidir. Ya'ni, u bilan tozalangan narsaning toza bo'lishida shak qilinadi.

Teri qachon pok bo'ladi?

Savol: Yaqinda yangi poyabzal xarid qiluvdim, oshnalarim ichiga solingan taglik cho'chqa terisidan qilinganini aytib, uni kiyishdan qaytarishdi. Teri oshlansa, halol bo'ladi, deb eshituvdim-ku! Yoki men noto'g'ri tushunganmanmi?

Javob: Siz eshitganingizday, haqiqatan qar bir hayvonning terisi (inson va to'ng'iz terisi bundan mustasno) oshlashlik bilan halol, pok bo'ladi. Bundan tashqari har bir hayvonni tasmiya ("Bismillahi, Allohu akbar") aytib so'yish bilan uning terisi pok (namoz o'qishga yaroqli) bo'ladi, shunga o'xshash go'shti yeyilmaydigan hayvonlar (masalan, ayiq) tasmiya bilan otilsa yoki so'yilsa, ularning go'shti va yog'ini taomdan boshqa ehtiyojlarga ishlatilsa bo'ladi.

Ammo to'ng'iz, cho'chqaning terisi haqiqiy najasot bo'lgani uchun va odam terisi Alloh uni ulug' qilgani uchun oshlangani bilan ham aslo pok bo'lmaydi.

Quduq suvi qay yo'l bilan poklanadi?

Savol: Biz quduqdan suv ichamiz. Ba'zan unga tezak kabi iflos narsalar tushib ketadi. Uni poklash uchun qanday yo'l tutamiz?

Javob: Agar quduqqa siydik, tezak kabi najasot tushsa yoki hayvon yo odam kabilar tushib o'lsa, u quduqning hamma suvi imkoniyati bo'lsa, olib tashlanadi. Agar buning iloji bo'lmasa, quduqdagi suv miqdorini biluvchi kishining so'ziga binoan, u aytganicha suv olib tashlanadi.

Agar quduqqa kattaligi chumchuqday jonzot tushib o'lsa, 20-30 chelak, tovuqday hayvon tushib o'lsa (u shishmagan va chirimagan bo'lsa), 40-60 chelak suv chiqarib to'kiladi. Agar hayvon shishgan va chirigan bo'lsa, quduqning barcha suvi harom bo'ladi, uni batamom chiqarib tashlash kerak.

Najas nima?

Savol: Yaqinda namoz kitobida "najas" degan so'zga duch keldim. Najas nima degani?

Javob: Najas - insonlar va hayvonlar axlati, siydigi, qoni kabi iflosliklardir. Najaslar ikki xil - yengil najas va og'ir najas bo'ladi. Mol, qo'y kabi go'shti yeyiladigan hayvonlarning siydiklari, qarg'a, qirg'iy kabi go'shti yeyilmaydigan qushlarning tezaklari yengil najasdir. Bulardan tashqari barcha najaslar og'ir najas hisoblanadi. Kaklik, bedanaga o'xshash go'shti yeyiladigan qushlarning tezaklari pok bo'lsa-da (kiyimga tegsa, harom qilmasa-da), ammo tovuq, g'oz, o'rdak kabi uy parrandalarining go'shti pok bo'lishiga qaramay, tezaklari og'ir najasdir.

Ot va go'shti yeyiladigan hayvonlarning tezagi, insonning va go'shti yeyilmaydigan hayvonlarning siydigi va tezagi og'ir najas hisoblanadi. It va yirtqich hayvonlarning

siydigi, tezagidan tashqari so'lagi hamda qon, aroq ham og'ir najasotdir.

Kiyimda najas bo'lsa...

Savol: Yaqinda masjid hovlisida namoz boshlanishini kutib o'tirsam, uchib o'tayotgan qushning axlati yelkamga tushdi. Shunday hollarda nima qilishim kerak?

Javob: Yengil najas kiyimning to'rtidan bir qismidan kamiga tekkan bo'lsa, Islom shariati uni avf deb hisoblaydi.

Og'ir najasning quyug'idan bir misqol (4,68 gr.) miqdoricha, suyug'idan ochiq kaftda to'xtagan suv o'rni miqdoricha kiyim yoki badanga tekkan bo'lsa, shariatda avf qilinadi.

Suv najasga tushsa, najasot hisoblanadi, aksincha bo'lsa ham, shunday hukm qilinadi. Tuz koniga tushgan eshak tuzga aylangan vaqtida pok bo'lgani kabi tezakning kuli ham pokdir.

Kiyimning astariga najas tekkan bo'lsa, uning ustida namoz o'qish mumkin. Agar kiyimga ho'l najas tekkan bo'lsa, uni siqqanda suv tommasa, namoz o'qilaveradi. Bordiyu, kiyimning najas tekkan joyi esdan chiqarilsa, uning mo'ljaldagi biror tarafi yuvilsa, poklanganiga hukm bo'laveradi. Agar palosning bir tarafiga najas tekkan bo'lsa, ikkinchi tomonida namoz o'qisa bo'ladi. Najas tekkanda yupqa narsalar uch marta yuvib, uch marta yaxshilab siqib poklanadi. Siqish mumkin bo'lmagan narsalar uch marta yuvilib, uch marta suv tommaydigan bo'lguncha osib qo'yish bilan poklanadi.

Hojatxona odoblari nima?

Savol: Hojatxonada tozalanib-poklanish ning qanday tartiblari bor? Agar iloji bo'lsa, shu haqda ham ma'lumot bersanglar.

Javob: Hojatxonada old va orqadan kelgan najasotdan poklanish uchun kesak, tosh, tuproq, keraksiz latta va shu ish uchun maxsus chiqarilgan narsalardan foydalanib tozalanish va istibro qilish sunnat hisoblanadi. Ular bilan yaxshilab tozalangandan keyin suv bilan yuvish mustahabdir. Agar avratning bir tanga miqdoridan ortiqroq yeriga najas yoyilgan bo'lsa, suv bilan tozalash (istinjo) vojib bo'ladi.

Istibro va istinjo o'ng qo'l bilan qilinmaydi, istibro uchun tezak, suyak kabilar ishlatilmaydi. Hojatxonada qiblaga qarab yoki orqa qilib o'tirilmaydi.

Muhim eslatma: musulmon erkakning oyoqda (tikka turib) peshob qilishi musulmon odobiga zid bo'lib, ust-boshga sachrashiga yo qolib ketgan tomchining kiyimga o'tishiga sabab bo'ladi. Peshobdan saqlanmagan bunday kishining qabr azobiga duchor bo'lishi hadisi sharifda bildirilgan.

Yalang'och yuvinsa bo'ladimi?

Savol: G'usl qilishda to'la yechinib, yalang'och holda cho'milish mumkinmi?

Javob: Kimsa ko'zi tushmas yerda yuvinmoq uchun yoki boshqa bir uzrli sabab bilan yechinmoq mubohdir. Faqat hammom qilingan yer besh kvadrat ziro' (ziro' - 0,7 m) yoki undan kattaroq bo'lsa, avrat joyni yopish avlo. Chunki g'usl qilayotganda avrat joyni yopish sunnatdir.

Ziro' (uzunlik) - ikki qism: shar'iy va urfiy. Shar'iy ziro' - tirsaqdan o'rta barmoqning uchiga qadar bo'lgan uzunlik. Urfiy ziro' - yelkadan barmoq uchiga qadar bo'lgan uzunlik. Har ikki o'lchov ham mo'tabardir.

Junub holda yeyish va uxlash joizmi?

Savol: Jimo'dan so'ng g'usl qilmagan holda biror narsa yesa yoki uxlasa bo'ladimi?

Javob: Junub bo'lgan odam bir narsa yeyishni istasa, avval qo'llarini, so'ng og'zini yuvadi, undan keyin ovqatlansa bo'ladi.

Junub holda uxlashni istagan odam agar namoz vaqtini o'tkazib yubormay uyg'onishiga amin bo'lsa, joiz. Rasululloh sollallohu alayhi vasallam marhamat qiladilar: "Shubhasiz, ichida it, surat va junub bo'lgan uyga farishtalar kirmaydi".

Bu hadisdan murod junub holda yurishni odat qilgan, bir necha vaqt namozni o'tkazib yuborganlardir. Demak, junub bo'lgach, qancha tez g'usl qilsa, shuncha yaxshi.

Junub bo'lgan odamning uxlashdan oldin tahorat olmog'i mashru'dir. Ba'zilar mustahab, demishlar.

Savol: Junub bo'lgan ayol bolasini qanday emizadi?

Javob: Emizikli ayolning bolasi yig'lasa, g'uslga fursati bo'lmasa, ko'kragini yuvib, so'ng emizishi mumkin.

Junub holda tuk va tirnoq olsa...

Savol: Junublikdan so'ng g'usl qilguncha tuk yoki tirnoq olish joizmi?

Javob: Junub holda kindik ostini tuklardan tozalash va tirnoq olish makruhdir. Bu ishlarni g'usl qilgandan so'ng bajarish lozim. Oy ko'rgan va lohusa ayollar hukmi ham ayni shunday.

Imom G'azzoliy "Ihyou ulumid-din" kitobida bunday deydilar: "Junub bo'lgan (kishi) tirnoq olishi, tuklarni qirishi, etak va qo'ltiq ostini tozalashi, qon oldirishi yoki vujudidan har qanaqangi parchani, bo'lakni uzishi, qo'porishi yaxshi emas. Chunki barcha a'zolar, butun vujud qiyomatda tirilganda yuvilmay qolgan yoki shu holda qirilgan har narsa junub holda bo'ladi".

Qay holatda namoz buziladi?

Savol: Qaysi amallar namozni buzadi?

Javob: Quyidagi holatlarda o'qilayotgan namoz buzilgan hisoblanadi:

- namoz o'quvchining qasddan, unutilib, bilmasdan, majburan xoh oz, xoh ko'p bo'lsin, so'zlashuvi hamda o'zi eshitgulik tarzda kulmokdigi (qattiq kulsa, tahorat ham buziladi);
- namoz o'qiyotgan kishining birovga salom berishi va salomga javob qaytarmoqligi;
- dunyoviy tashvish, musibat tufayli ovoz chiqarib yig'lamoqligi, oh-voh qilishi, uf tortishi (ammo oxiratni o'ylab yig'lasa, namoz buzilmaydi);
- namozxonning qasddan tomoq qirishi (lekin bu uzrli bo'lsa, namoz buzilmaydi);
- namoz o'qiyotgan kishining aksa bergan odamga javob qilmog'i, ya'ni "Yarhamukalloh", deb uning haqqiga duo qilmoqligi;
- agar oyatlar bilan bo'lsa ham, namozdan tashqari so'zga javob bermoqligi;
- boshqa namozxonning yoki qiroat qiluvchining xatosini tuzatmoqligi (imom xatosini tuzatish bundan mustasno);
- namozxonning Qur'onga qarab qiroat qilmoqligi;
- namoz o'quvchining harom narsaga sajda qilmoqligi;
- ko'krakni qibladan boshqa tarafga burishligi;
- qiroatda Qur'on so'zlarini buziladigan darajada yanglish o'qishligi;
- bir ruknda uch martadan ortiq begona harakat qilishi (masalan, kiyimini to'g'rilash, qashinish kabi);

- sajdaga borganda ikki oyog'ini ko'tarmoqligi;
- namozda farz amallaridan birini uzrsiz tark qilmoqligi;
- namozxonning ibodat ichida insonlar qodir bo'lgan narsani so'rab duo qilmoqligi;
- namoz o'quvchining ibodat paytida taom yemoqligi (tishlari orasida qolgan taomni yutib yuborsa, agar u no'xotdan kichik bo'lsa, namozi buzilmaydi) yoki ichimlik (suv) ichmoqligi;
- namoz o'quvchining ikki qo'l vositasida biror harakat qilmoqligi;
- to'xtamay bir saf miqdoridan ko'p yurish (to'xtab o'tsa, durust);
- namozning to'la bir rukni davomida avratning ochiq bo'lishi.

Nega sahv sajdasi qilinadi?

Savol: Bandachilik ekan, ba'zan namozda yanglishib, biror ruknni bajarmay yoki o'rnini almashtirib qo'yaman. Shunda nima qilishim kerak?

Javob: Namoz o'quvchilar ibodat paytida adashib ketsalar yoki xatoga yo'l qo'ysalar, oxirgi qa'dada tashahhudni o'qigandan so'ng yolg'iz bo'lsa, ikki tarafiga, jamoat namozida o'ng tarafiga salom berib, ikki sajdai qilinadi, yana tashahhud va salovot o'qib, namoz tugatiladi. Quyidagi hollarda:

a) namoz ichidagi rukn (farz)lardan biri esdan chiqib, o'z vaqtida ado etilmasa yoki o'rni o'zgartirilsa;

b) namoz ichidagi vojiblardan biri esdan chiqib, o'z vaqtida ado etilmasa yoki o'rni o'zgartirilsa;

v) vojib amallardan biri tark etilsa (qoldirilsa), sajdai sahv (tuzatish sajdasi) qilinadi.

Endi ana shu holatlarni alohida-alohida ko'rib chiqamiz:

1. Namozning ruknlari vaqtdan kechiktirilganda:

- avvalgi qa'dada (avvalgi ikki rakatdan so'ng o'tirish)da tashahhudga qo'shib salovot ("Allohumma solli 'ala Muhammadin...")ni o'qib qo'ysa;
- avvalgi ikki rakatdagi qiroatni o'rnidan ta'xir qilib qo'ysa;
- avvalgi ikki rakatdan birida zam sura o'qigandan keyin tashahhud o'qib qo'ysa;
- namozning uch yoki to'rt rakatini o'qiganiga shubha qilsa-yu, u bilan mashg'ul bo'lib salom berishni kechiktirib qo'ysa;
- qa'dai uloda tashahhudni takroran o'qib qo'ysa;
- ruku' qila turib shubha bilan o'ylanib turib qolsa;
- sajdai qila turib shubha bilan o'ylanib turib qolsa, sajdai sahv qiladi.

2. Namozning vojib amallari o'zgartirib qo'yilganda:

- namozda turiladigan o'rinda o'tirsa;
- o'tiradigan o'rinda turib ketsa;
- avvalgi ikki rakatda surai Fotihadan oldin biror surani o'qib qo'ysa;
- zam suradan bir-ikki kalima o'qigandan keyin surai Fotihani o'qimaganligini eslab qolib, surai Fotihani o'qisa va keyin zam sura o'qishdan oldin takror o'qib qo'ysa;
- avvalgi ikki rakatda surai Fotihadan keyin tashahhudni o'qib qo'ysa;
- oxirgi qa'dani unutib turib ketsa-yu, oxirgi qa'daligini eslab o'tirsa;
- ruku'da turib qiroat qilib qo'ysa;
- adashgan holatda salom berib yuborsa;
- sajdada turib qiroat qilib qo'ysa;
- surai Fotihani o'qigandan keyin qaysi sura o'qishni fikr qilib bir rukn miqdori turib qolsa;
- oxirgi qa'dada o'tirgandan keyin adashib turib ketsa va sajdai qilib qo'ygan bo'lsa, farzi tamom bo'ladi va unga bir rakat qo'shib, keyin sajdai sahv qilib qo'yadi;

- namozxon boshini ruku'dan ko'tarmasdan sajdaga ketib qolsa;
 - farz namozining avvalgi ikki rakatida zam sura qilmagan bo'lsa-yu, uchinchi rakatga zam sura qilsa;
 - jahriy o'qiladigan namozlar (shom, xufton va bomdod)ni qazo qilib qo'yib, qazosini o'qishda imom adashib namozini maxfiy o'qib qo'ysa, sajdai sahv qiladi. Chunki unga qazo namozlarini ado qilayotgan namozxonlarga muvofiq qilib o'qishi vojibdir;
 - masbuq (namozga kechikib qo'shilgan kishi) imom salom berganda adashib salom berib yuborsa;
 - masbuq imom bilan sajdai sahv qilib qolgan namozini o'qiyotganda sajdai sahv bo'ladigan amalni qilib qo'ysa, namozining oxirida sajdai sahv qiladi;
 - masbuq sajdai sahv qilishda imomga tobe bo'lmasa, keyin qolgan namozini o'qiyotganda xato qilmasa ham, sajdai sahv qilib qo'yadi.
3. Namozning vojib amallari tark qilinganda:
- namozning avvalgi ikki rakatida yoki birida surai Fotihani tark qilib qo'ysa (qoldirsa);
 - qunut duosini tark qilsa;
 - vitr namozining takbirini tark qilsa;
 - tashahhudning ba'zi kalimasini tark qilib qo'ysa (chunki ba'zisini tark qilish hammasini tark qilganga o'xshaydi);
 - ikkala iyd namozining takbirlarini tark qilib qo'ysa;
 - surai Fotihaningozroqoyatini o'qib, ko'prog'ini tark qilib qo'ysa (chunki ko'prog'ini tark qilish hammasini tark qilganga o'xshaydi);
 - sajdai sahv qilayotganda sajdai tilovatni tark qilganini eslasa (bunda sajdai tilovatni tark qilgan bo'ladi, keyin sajdai sahv vojib bo'ladi);
 - surai Fotihadan so'ng qisqa bo'lgan oyatdan uch oyatga yetkazmay, zam sura qilsa;
 - avvalgi qa'da (o'tirish)ni tark qilib qo'ysa.
- Yuqoridagi holatlarning barchasida sajdai sahv qilish vojib bo'ladi.

Qachon sajdai sahv vojib bo'lmaydi?

Savol: Sajdai sahv vojib bo'lmagan holat lar ham bormi?

Javob: Islom shariatida namozning farz va vojib amallari o'rnidan kechiktirilganda va unutilganda sajdai sahv orqali namozni komil qilish buyurilgan. Yuqorida namozda yanglishishlarda sajdai sahv vojib bo'lgan o'rinlar batafsil keltirildi. Namozning sunnat va mustahab amallari buzilganda yoki adashtirib yuborilganda, dinimiz talablariga ko'ra, sajdai sahvga zarurat bo'lmaydi, balki namozning fazilatiga, mukammalligiga putur yetadi. Inson tabiatida yanglishish va xatolarga moyillik borligi uchun sunnat va mustahab amallarni ado etish-da adashilganda sajdai sahv qilinmaydi.

Namozdagi makruh amallar qaysi?

Savol: Namoz chog'ida qaysi amallarni qilish karohiyatli sanaladi?

Javob: Quyidagilar namozdagi makruh amallar hisoblanadi:

- namozda xushu'siz, beparvo qilingan har bir amal;
- namoz o'quvchi kishi ibodat paytida sajdasi uchun xalaqit beradigan mayda toshlarni surib tashlashi (ammo bir marta surish mumkin);
- agar namozxon tuproqqa sajda qilgan bo'lsa, namozdan turganda peshonasini tozalab artishi;
- namoz o'quvchining sajdani bosh kiyimi pe-shonasiga tushgan holda qilmoqligi;

- er namozxon sajda holatida ikki qo'lining bilagidan to tirsagigacha yerga tekkizmoqligi;
 - namoz paytida erlarning sochni turmak qilib olishi;
 - namoz o'quvchi kiyimini osiltirib yoki yelkasiga tashlab yoxud yig'ishtirib, yengni shimarib olishi;
 - qavmga imom bo'luvchi kishining qavmdan farqli darajada balandda turishi;
 - namoz o'quvchi avvalgi safda bo'sh joy bo'la turib keyingi safda turishi;
 - namozxonning kiyimida, sajdagohida va orqa tarafidan boshqa joylarida hayvonot yoki inson surati bo'lishi (lekin bu surat juda kichik yoki boshi o'chirilgan bo'lsa, zarari yo'q);
 - namozxonning eski ish kiyimi bilan ibodat qilishi;
 - namoz o'qiyotgan paytida qiroatini va tasbeharini qo'l bilan sanab turmokligi.
- Makruh bo'lmagan amallar:
1. Namoz o'qimayotgan kishining orqasida namoz o'qimoqlik;
 2. Namoz o'quvchining namozda turgan holda ilon-chayon kabi gazandalarni o'ldirmoqligi makruh sanalmaydi.

Vitr namozi qanday ado etiladi?

Savol: Vitr namozining uchinchi rakatida qunut duosini o'qimaganim ruku'da yodimga tushdi. Qiyomga qaytib qunut duosini o'qidim. So'ng qayta ruku' qilmay, sajdaga bordim. Namozim buzilmaydimi? Vitr namoziga bog'liq boshqa masalalarni ham bayon qilsangiz.

Javob: Bu holda ruku' o'z o'rnida, ya'ni qiroatdan so'ng qilingani uchun namoz buzilmaydi. Shunday bo'lsa-da, qunut duosini o'qimay ruku' qilgan holda ruku'dan qunut duosini o'qish uchun qaytmaslik kerak.

Agar vitrning uchinchi rakatida Fotiha surasidan so'ng sura o'qishni unutib qunut duosini o'qisa va ruku'ga borganda sura o'qimagan yodiga tushsa, ruku'dan qaytib sura va qunut duosini takror o'qiydi va qayta ruku' qiladi. Chunki ruku' qiroatdan (Fotiha va zam suradan) so'ng qilinishi kerak. Shuning uchun avvalgi ruku' hisob bo'lmaydi.

Vitr namozida necha rakat o'qiganini bilmay adashib qolsa, turgan rakatida qunut duosini o'qiydi va ruku', sajda qilib o'tirib, tashahhud o'qiydi. So'ng qancha rakat qolganini o'ylasa, ularning hammasida qunut duosini va barcha rakatdan so'ng o'tirib tashahhudni o'qiydi.

Vitr namozining ikkinchi rakatidan so'ng o'tirmay turib ketsa, qaytib o'tirmaydi.

Qunut duosini adashib birinchi yo ikkinchi rakatda o'qib qo'ysa, uchinchi rakatda qayta o'qimaydi.

Vitr namozida ham barcha namozlardagi kabi Qur'oni karimdagi tartibga rioya qilib, Fotihadan so'ng istalgan suralar qo'shib o'qiladi. Mazkur holatlarning barchasida sajdai sahv lozim bo'ladi.

(*"Saraxsiy", "Durrul Muxtor", "Olamgiriya"*)

Ko'z yumsa bo'ladimi?

Savol: Ba'zan masjidlarda ayrim namozxonlarning ko'z yumgan holda namoz o'qishayotganiga guvoh bo'lib qolaman. Shu to'g'rimi?

Javob: Yo'q, bunday namoz o'qish sunnatga xilofdir. Payg'ambarimiz alayhissalom hech qachon ko'zlarini yumib namoz o'qimaganlar. Oisha onamiz roziyallohu anho: "Rasululloh sollallohu alayhi vasallam namoz o'qisalar, boshlarini egib, yerga qarab turar

edilar", deb aytganlar (Hokim rivoyati). Boshqa bir rivoyatda Nabiyl alayhissalomning namozlari sajda o'rnidan nariga o'tmagani naql qilingan (*Hokim rivoyati*).

Namozda har bir a'zoning o'z o'rnini bor, shuningdek, ko'zniki ham. Bu haqda fiqh kitoblarimizda batafsil yoritilgan. Ya'ni, qiyomda sajda o'rniga, ruku'da oyoqlar orasiga, sajdada burun uchiga, qa'dada (o'tirganda) ko'krakka qarab turiladi.

Ko'zni yumib namoz o'qish kishini sunnatning savobidan mahrum qiladi. Ulamolar Rasululloh sollallohu alayhi vasallam amallariga ters bo'lgani uchun bu holni makruh sanashgan. Ammo bir toifa olimlar ko'zni yumishga ruxsat bergan o'rin ham bor. Masalan, namozda ko'zni ochib turish xushu'ga to'sqinlik qilsa, qibla tarafda zeb-ziynat, bezak yoki xayolni chalg'ituvchi narsalar bo'lsa, fikrni jamlash uchun ko'z yumish makruh emas. Ammo ko'zni ochish xushu'ga xalal bermasa, shunisi afzaldir, chunki bu sunnat amaldir.

Qiroatning sunnatlari qaysilar?

Savol: Namozda qiroatning ham alohida sunnatlari bor ekan, ular qaysilar?

Javob: Namozdagi qiroatning sunnatlari quyidagilardan iborat: agar namoz o'quvchi safarda shoshib turgan bo'lsa, surai Fotihani xohlagan sura bilan qo'shib o'qiydi, bordiyu, xotirjam bo'lsa, surai Fotihadan so'ng Buruj kabi birorta surani o'qiydi.

Ulamolarimiz bomdod va peshin namozlariga surai Hujurotdan surai Burujgacha, shomga esa Bayyina ("Lam yakun...")dan Nos surasi ("Qul a'uzu birobbin nas...")gacha bo'lganlarini o'qimoqlikni mustahab, ya'ni yaxshi bo'ladi, deb biladilar. Namozxonlar zaruriy hollarda bilgan suralarini o'qiyverishlari mumkin. Namoz o'quvchilarning namoz uchun Qur'ondan birorta surani doimiy tayin qilib qo'yimoqliklari makruhdur. Ular imomga iqtido qilganlarida qiroatga qo'shilmay jim turadilar.

Juma kuni imom xutba o'qiyotgan paytda qavm sukut saqlab turadi. Lekin imom xutbada salovotga buyurilgan oyatlarni keltirsa, bunda qavm maxfiy holatda salovot aytadi.

Namozni buzish mumkinmi?

Savol: Ba'zan shunaqa vaziyatlar paydo bo'ladiki, namozni ham buzishga to'g'ri keladi. Umuman, qanday hollarda namozni buzishga ijozat berilgan?

Javob: Shariatimiz o'ta noiloj qolinganda holatlarda namozni qasddan buzishga ijozat bergan. Quyida shulardan ayrimlarini ko'rib chiqaylik:

1. Qiyin ahvolda qolgan kishining yordam so'rab chaqirganini eshitganida yordam berish maqsadida namozni buzish vojibdir.

2. Bir dirham kumush muqobil qiymatida bo'lgan narsaning boshqa kishiniki bo'lsa ham, o'g'irlanish xavfi tug'ilganida namozni buzish joizdir.

3. Farz namoz o'qiyotgan kishining ota-onasidan biri chaqirganida namozni buzish joiz emas.

4. Bolaning o'lib qolishidan qo'rqqan onaga namozni buzish vojib. O'lim xavfi bo'lmagan paytda ham onanmng bola bilan mashg'ul bo'lib, namozni kechiktirishining zarari yo'q.

5. Musofir kishi ham o'g'ri yoki qaroqchilarning hamlasidan qo'rqqanida namozni kechiktirishi mumkin.

(*"Nurul izoh"*)

Qanday qiroat qilinadi?

Savol: Qiroat ichda qilinadigan namozlarda ovozning eng past va baland darajasi qancha?

Javob: Namozda qiroat ichda qilinganda o'zi eshitadigan darajada o'qish uning eng past darajasi hisoblanadi. Agar bundan past bo'lsa, qiroat o'ringa o'tmaydi. Yonidagi bir yo ikki odam eshitadigan darajada o'qish ichda qiroat qilishning eng yuqori darajasidir. Bundan baland bo'lsa, ovoz chiqarib o'qilgan bo'ladi.

("Xulosa", "Maslakul muttaqin")

Namozda belbog' bog'lanadimi?

Savol: Ba'zi kitoblarda belbog' bog'lab, yengni kiymasdan namoz o'qish karohiyat bo'ladi, deyilgan. Namozda qaysi vaqtda belbog' bog'lanadi va qaysi vaqtda bog'lanmaydi?

Javob: "Fatovoi Qozixon"da qaba kiyilganida namozda belni bog'lash kerakligi zikr qilingan. "Qaba" deb esa yeng o'rni keng yoriq bo'lgan ustki kiyimga aytiladi. Qabadan boshqa kiyimlar ustidan belbog' bog'lanmaydi, balki tugma, to'g'nog'ich yo to'nbog'lar bilan barlarni yopib o'qish odobdir. Kiyim barlarini mazkur yo'l bilan yopib o'qilgan namoz barlari ochiq o'qilgan yetmish namozdan yaxshidir.

("Shir'at -ul Islom")

Sutra qanday bo'lishi kerak?

Savol: Goho odamlar o'tishi mumkin joyda namoz o'qilganda sutra (to'siq) topilmasa, o'rniga poyabzal yoki sumkani qo'ysa bo'ladimi?

Javob: Yo'q, bunday narsalar sutra o'rni ga o'tmaydi. Sutraning bo'yi gaxminan yarim metr, qalinligi kamida barmoqdek bo'ladi. Bundan ingichka bo'lsa, ko'z ilg'amasligi, natijada to'siqdan ko'zda tutilgan maqsad hosil bo'lmasligi mumkin. Namozxon sutraga yaqin turadi. Sutra tik qilib qo'yiladi. Poyabzal kabi sutra shartiga javob bermaydigan narsalar to'siq bo'lishga yaramaydi. Sajdaga bosh qo'yadigan joygacha bo'lgan oraliqdan o'tmoqchi bo'lgan kishi tasbeh ("Subhanalloh" deyish) yoki imo-ishora (ko'z, bosh, qo'l va hokazo) bilan to'xtatiladi. Ammo ham tasbeh aytib, ham imo-ishora bilan to'xtatish, shuningdek, xoh sutra bilan, xoh sutrasiz odamlar o'tib-qaytadigan yo'l ustida namoz o'qish makruhdur.

("Hidoya" va "Sharhi Ilyos")

Imomdan oldin bajarish mumkinmi?

Savol: Goho masjidlarda ayrim namozxonlarning imomdan oldin ruku' va sajdaga ketib qolishlariga guvoh bo'lamiz. Shu to'g'rimi?

Javob: Yo'q. Muqtadiyning imomdan avval ruku', sajdaga borishi yoki ulardan bosh ko'tarishi, salom berib yuborishidan Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalom qattiq qaytarganlar. Imom Bayhaqiy rivoyat qilgan hadisda Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Imomdan oldin boshini ko'tarayotgan kishi Alloh taolo uning boshini eshakning boshiga aylantirib qo'yishidan qo'rqmaydimi?" deganlar. Bunday kamchilikka yo'l qo'ymaslik uchun imomga iqtido qilish tartiblarini yaxshilab o'rganish lozim. Fuqaholarimiz buning me'yorini bunday keltirishgan: "Imomga iqtido qilgan kishi imom takbir ("Allohu akbar")ni aytib bo'lganidan keyingina harakatga kirishsin. Ergashuvchining lafzi jalol (Alloh) talaffuzidagi "A"si imomning «akbar» degandagi "r"sigi ulanib ketsin". Bu imom harakatini tugatgan zahoti muqtadiy boshlashi kerak, degani.

O'z navbatida imomlik qilayotgan kishi ham ana shu holatlarda hushyor bo'lishi, sunnatga amal qilishi lozim. Ba'zi imomlarning turgan joyida "Allohu akbar" deb, keyin ruku'ga borishi, tiklan-anida "Allohu akbar"ni tamomlab, so'ng sajdaga ketishi xatodir, sunnatga xilofdir.

Imomga iqtido qilish tartibi bormi?

Savol: Imomga iqtido qilishda ham alohida tartib bor, deb eshitdim. Shularni tushuntirib bersangizlar.

Javob: Imomga iqtido qilishda quyidagi tartibga amal qilinadi:

1. Tahorat bilan namoz o'qiydigan kishining tayammum bilan o'qiydigan kishiga iqtido qilishi mumkin.

2. Tahorat olayotganda oyog'ini yuvgan namozxonning mahsisiga mash tortgan imomga iqtido qilishi mumkin.

3. Tik turib namoz o'qishga qodir odamning o'tirib namoz o'qishga majbur bo'lgan imomga iqtido qilishiga ijozat bor.

4. Ishora bilan namoz o'quvchining xuddi shu taxlitda namoz o'qiydigan kishiga iqtido qilishiga ruxsat etilgan.

5. Nafl namoz o'quvchi kishi farz namoz o'qiyotgan kishiga iqtido qilishi mumkin.

Qaysi hollarda iqtido nojoiz?

Savol: Yaqinda safar chog'ida bir jamoatga qo'shilib namoz o'qidik. Imomlikka o'tganning qiroati qoniqtirmadi, vaholanki, oramizda qorilar bor edi. Qorining omiga iqtidosi to'g'ri bo'ladimi? Umuman, qaysi hollarda imomga ergashish nojoiz sanaladi?

Javob: Quyidagi hollarda imomga iqtido qilish nojoiz, ya'ni mumkin emas, deb hisoblanadi:

- erkak kishining ayol va go'dak bolalarga iqtido qilishi;
- sog'lom kishining uzrli (tahoratni sindi-ruvchi dardi bor) kishiga iqtido qilishi;
- qori kishining omi kishiga iqtido qilishi;
- kiyimdagi kishining yalang'och kishiga iqtido qilishi;
- namozni yetuk holda ado etuvchi (ruku', sajdalarini tom qiluvchi) kishining ruku' va sajdalarni ishora bilan qiluvchi kishiga iqtido qilishi;
- farz namoz o'quvchining nafl namoz o'qiyotgan kishiga iqtido qilishi;
- o'z vaqtdagi farz namozini o'qiyotgan kishining qazo farz namozini o'quvchiga iqtido qilishi mumkin emas.

Azonni eshitganlar nima qiladi?

Savol: Azon aytilayotganda nima qilish kerak, o'qib turiladigan alohida duo bormi?

Javob: Azonni eshitganlarning unga javob qaytarishlari vojib bo'ladi. Muazzin aytayotgan jumalarni maxfiy qaytarib turish azonning javobidir. Biroq muazzin "Hayya 'alas-solah", "Hayya 'alal-falah" jumalalarini aytganda eshituvchi ular o'rniga "La havla vala quvvata illa billahil 'aliyyil-'azim", deyishi kerak. Bomdod namozining azonida muazzin "Assolatu xoyrum minan-navm", deganida "Sodaqta va barorta", deb javob beriladi.

Masjid tashqarisidagi kishining azonga javobi masjidga borish bilan bo'ladi. Masjidga ketayotgan kishi azonni eshitganida to'xtab turmaydi. Azonni eshitgan kishi boshqa so'z va yumushlarini to'xtatib, faqat azonga javob berish bilan mashg'ul bo'lishi lozim.

Azondan so'ng masjidan chiqsa bo'ladimi?

Savol: Azon aytilganidan so'ng masjidan chiqib ketsa bo'ladimi?

Javob: Namoz o'quvchining masjidida azonni eshitganda namoz o'qimasdan undan chiqishi makruhdur.

Namoz o'quvchi boshqa bir masjidning doimiy qavmi bo'lsa (imomi yoki muazzini bo'lsa), uning o'sha yerdan chiqishi makruh emas.

Namozxon agar peshin yoki xufton namozini o'qigan bo'lsa, u uchun ham chiqish makruh emas. Ammo u kishi takbir (iqomat)ni eshitsa, masjidan chiqishi makruhdur, chunki bu namozlarga nafl sifatida iqtido qilishi mumkin.

Namozxon bomdod, asr va shom namozlari uchun takbirni eshitsa ham, masjidan chiqmoqligi makruh emas.

Sunnat qazosi bormi?

Savol: Juma namoziga kelganimda imom minbarda bo'lib, azon aytilayotgan ekan. Juma namozining oldingi to'rt rakat sunnatini o'qiy olmadim. Uning qazosi o'qiladimi?

Javob: Juma namozining oldingi to'rt rakat sunnati imom xutba qilayotganida ham, xutbani tugatgandan so'ng farzdan oldin va keyin ham o'qilmaydi. Zero, bomdod va peshin namozlarining sunnatlaridan o'zga sunnat namozlarini qazo qilish haqida shar'iy dalil yo'q. (*"Raddul Muxtor"*)

Bomdod namozining sunnati faqat tushgacha farziga qo'shib qazo qilinadi. Peshinning to'rt rakat sunnati (farziga takbir aytilgani uchun o'qimagan bo'lsa) ikki rakat sunnatdan oldin o'qiladi. Boshqa hollarda sunnat namozlari qazo qilinmaydi.

Ehtiyoti peshin o'qiladimi?

Savol: Juma kuni ehtiyoti peshin namozi ni o'qish kerakmi?

Javob: Ehtiyoti peshin hech bir holda o'qilmaydi (*"Fatavoi Tatarxoni"*). Ehtiyoti peshin o'qish musulmonlar ibodatida shak-shubha tug'dirish uchun mo'taziliylar tomonidan chiqarilgan bir nayrangdir. Juma namozining farz

bo'lishi oyat, hadis, sahobalar, tobe'inlar va mujtahidlarning ijmo'si bilan sobit bo'lgan va qiyomatgacha amaldadir (*"Fatavoi Jung"*).

Duolarning eng yaxshisi va afzali qaysi?

Savol: Bugungi kunda har xil duolar yozilgan kitoblar chiqib ketgan. Ularni varaqlasangiz, yuzlab duolarga duch kelasiz. Gohida hammasini o'qish kishiga mashaqqat tug'diradi. Duolarning eng yaxshisi va afzali qaysi?

Javob: Bir kishi Rasululloh sollallohu alayhi vasallamdan: "Duolarning afzali qaysi?" deb so'radi. Payg'ambarimiz alayhissalom: "Rabbingdan sog'lik hamda dunyo va oxiratda omonlikni so'ragin", dedilar. Ikkinchi kuni so'rganida ham ana shunday javob berdilar. Uchinchi kun so'rganida ham ana shunday javob berib: "Agar senga dunyo va oxiratda ofiyat berilsa, najot topibsan", dedilar Rasuli akram sollallohu alayhi vasallam.

Anas roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi. Rasululloh sollallohu alayhi vasallamning aksar duolari "Robbana atina fiddunya hasanatan va fil axiroti hasanatan vaqina azoban nar" (ya'ni, "Ey Rabbimiz, dunyo va oxiratda bizlarga yaxshilik berib, do'zax azobidan saqlagin") edi.

Oisha roziyallohu anho Rasululloh sollallohu alayhi vasallamdan qadr kechasida qaysi

duoni aytishlarini so'rganlarida, Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Allohumma innaka afuvvun kariymun tuhibbul afva fa'fu 'anniy, deb aytgin", dedilar.

Ma'nosi: "Allohim, Sen avf etuvchi karim Zotsan, avf qilishni yaxshi ko'rasan, meni avf etgin".

Abu Umoma roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi. "Rasululloh sollallohu alayhi vasallam juda ko'p duo qilardilaru, biz ulardan birortasining lafzini yodlab qola olmas edik. Men: "Ey Rasululloh, ko'p duo qilasiz. Biz ulardan birortasini yodlolmaymiz", dedim. U zot: "Ana shu duolarning barchasini o'zida jamlagan duoni sizga aytaman: "Allohumma inniy as'aluka min xoyri ma sa'alaka minhu nabiiyuka Muhammadun sollallohu alayhi vasallam va a'uzu bika min sharri masta'ozaka minhu nabiiyuka Muhammadun sollallohu alayhi vasallam va antal musta'onu va 'alaykal balag'u vala havla vala quvvata illa billah", dedilar".

Ma'nosi: "Allohim, nabiiyung Muhammad alayhissalom so'rgan narsalarning yaxshisini Sendan so'rayman. Va nabiiyung Muhammad alayhissalom panoh so'rgan narsalarning yomonidan panohso'rayman. Va Sen O'zing madad beruvchisan. Allohdan o'zgada kuch va quvvat yo'qdir" (*Imom Termiziy rivoyati*).

Nabiy sollallohu alayhi vasallam ko'p duolarni jamlovchi duo bilan duo qilishni yaxshi ko'rardilar, undan boshqasini tashlardilar.

Ayol farzand ko'rmoqchi...

Savol: Tug'ish to'lg'og'idan o'lgan ayol oxiratda shahidlar qatorida bo'ladi, deyishadi. Shu to'g'rimi?

Javob: Ha, bu to'g'ri. Ulamolar aytganlaridek, Alloh taolo fazli bilan u ayol ana shu darajada bo'ladi.

Savol: Tug'ishi qiyin bo'lib, hayoti xatarga yuz tutgan ona qornidan bolani bo'laklab yo o'lik holda chiqarishdan boshqa chora qolmasa, shunday qilsa bo'ladimi?

Javob: Ha, ana shu choradan boshqa yo'l bo'lmaganida mumkin bo'ladi. Onani saqlab qolish vojib bo'ladi.

Savol: Bolaning mayib yo dardga chalingan holda tug'ilishi tabiblarga ma'lum bo'lsa, tushirish mumkinmi?

Javob: Yo'q, mumkin bo'lmaydi. Nosog'lom go'dakka ham sog'lom go'dakka ko'rsatilgan g'amxo'rlik kabi g'amxo'rlik ko'rsatish, holatni Alloh taolo ixtiyoriga qo'yish vojib bo'ladi.

Savol: Ma'lumki, er-xotin va yaqinlar o'g'il bola tug'ilgandan ko'p sevinishadi. Bu gunoh bo'ladimi?

Javob: Bunda ularga gunoh yo'q. Zero, farzandlar tug'ilishi bilan bo'ladigan sevinish darajasidagi tafovut insondagi tabiiy holdir. Birinchi farzandini ko'rganidagi sevinishi ikkinchi farzandini ko'rganidagi sevinishidan, agar ikkisi ham o'g'il bo'lsa, ko'proq bo'ladi. Er-xotin birinchi farzandlari o'g'il bo'lishini umid qiladilar va istaydilar. Bu hech narsa emas. Muhimi Alloh taolo qanday zurriyot bersa, shunga rozi bo'lish, yomon ko'rmaslik, qiz tug'ilganida g'azablanmaslikdir.

Savol: Insonlarda kelin-kuyovni "Birinchi farzandlaringiz o'g'il bo'lsin", deb duo qilish odati bor. Bu duo xato emasmi?

Javob: Bu duo o'rinsiz emas. Ammo "Solih farzand bersin", deb duo qilish yaxshidir.

Savol: Homilador xotin ayol ginekolog vrachni qo'yib, erkak ginekolog vrachga borsa, gunohkor bo'ladimi?

Javob: Ha, u gunohkor bo'ladi. Zero, ayol-ning erkak oldida majburiy zaruratsiz yalang'ochlanishi haromdir.

Savol: Barcha tibbiy ixtisoslarda ayol vrachlar soni juda kam. Borlari ham ko'pincha yetishmaydi. Buni qanday hal qilish kerak?

Javob: Savolda ko'tarilgan masala to'g'ri. Ayollarni universitetlardagi barcha tibbiy ixtisoslarni o'rganishga yo'naltirish bilan bu masalani hal qilsa bo'ladi. Erkak vrachlar bilan ayol vrachlar sonida tenglik bo'lgunicha shunday qilish kerak. Shunday bo'lsa, erkak vrachlar erkaklarga, ayol vrachlar ayollarga qaraydi. Hozircha shunday emas. Shunday bo'lgunicha zarurat lozimligi darajasi bilan belgilanadi, ayol faqat zarurat bo'lganida va zarurat darajasida erkak vrachga murojaat qilishi kerak, xolos.

Boshqorong'ilikda o'zni qanday tutiladi?

Savol: Kelinim birinchi marta boshqorong'i bo'lganida erkalik va tantiqlikni shunchalik oshirib yubordiki, haligacha tug'aman, desa, yuragim bezillaydi. Bu borada shariatning alohida ko'rsatmalari bormi?

Javob: Boshqorong'ilik ayolda homiladorligining ilk davrida namoyon bo'ladigan hissiy holatdir. Ko'ngil aynishi, muayyan narsa hidini yo muayyan taomni yoqtirmaslik yoki muayyan taomni, ko'pincha nordon taomlarni yeyishni istash boshqorong'ilik belgilaridir. Boshqorong'i ayol ko'ngli nordon taomlarni qattiq tusashini sezadi.

Boshqorong'ilikning er-xotin inoqligiga va ularning aloqalaridagi jozibaga ta'siri bormi yoki yo'qmi? Boshqorong'ilikning homilador ayol mizoji va ko'ngli o'zgarishiga, uning asablari va jismiga ta'sir ko'rsatishi sir emas. Boshqorong'ilik ayolning tuyg'u va istaklarida hamda ko'p hollarda eri bilan munosabatlarida aks etadigan holatdir. Boshqorong'i ayol goho erining hidini yoqtirmaydi, eri unga yaqinlashganida nafratlanadi. Bu erini yomon ko'rganidan emas, balki butun mizoji o'zgargani, bezovtaligi va hayajonidan bo'ladi. Ayol bu holda o'z tuyg'u va istaklarini boshqarolmaydi. Shuning uchun bu holdan eson-omon o'tib olgunicha uning bu holini hisobga olish, bu davrda unga g'amxo'rlik qilish lozim bo'ladi.

Aqlli, ziyrak er xotining boshqorong'i bo'lganini bilganidan unga vazifalarni ko'p aytmasligi, yumshoq bo'lishi, ayolining oromini hisobga olishi, qiyinchiliklarini tushunishi, o'z istak va talablari bilan ayoliga og'irlik qilmasligi kerak.

O'z navbatida boshqorong'i ayol ham erini baxtiyor qilish va unga orom yetkazish uchun bor imkonini sarflashi lozim. U doimo shuni yodda tutishi kerakki, boshqorong'ilik ona bo'lishning birinchi belgisidir. Onalik esa shafqat, mehr, yaxshiliqdir.

Pushtni tushirish mumkinmi?

Savol: Bir birodarimizning ayoli hozircha tug'ishni istamay, pushtni tushirish (abort) uchun harakat qilyapti. Bu borada shariatning hukmi qanday? Agar tug'ish ona sog'ligiga xavf solsa, pusht tushirish joizmi?

Javob: Bu masalada juda ko'p fiqhiy kitoblar ham, fuqaholarning bu haqdagi so'zlari ham bor. Ularning xulosalaridan eng kuchli va ehtiyotlilarini quyidagi tartibda bayon etish maqsadga muvofiq:

Birinchi, fuqaholarning hammalari pushtni jon kirgizilgandan so'ng zaruratsiz tushirish (oldirish) harom, deb aytganlar. Ona hayoti xatarda qolishi kabi holat bo'lganida pushtni tushirish mumkin. Hadisi shariflarda ko'rsatilganidek, pusht yaratilishining avvalgi to'rt oyidan so'nggi o'n kun ichida unga jon kirgiziladi.

Ikkinchi, jussasidan ba'zi a'zolar: soch, barmoq, oyoq kabilar ko'ringan va bilingan pushtni tushirish jinoyatdir. Uning tushirishiga sababchi bo'lgan odamga, ona yo boshqa bo'lsa-da, "g'urra" (pusht tovon) berish vojib bo'ladi. Ulamo va fuqaholarning bu boradagi fikrlari bunday: bu bosqichdagi pushtda jon bo'lmaydi, shunday bo'lsa-da, uni tushirish jinoyatdir, zaruratsiz tushirish haromdir.

Uchinchi, ba'zi ulamolar pushtni jussasi ko'rinmasdan va shakllanmasdan oldin tushirish mumkin, deganlar. Pusht yaratilishining avvalgi qirq kunida shu bosqichda bo'ladi, demak, hanuz suv (nutfa) holida turadi, nutfani tashlash, xotindan sug'urib, urug'ni chiqarish kabi joiz, deydi. Ammo juda ko'p fuqaholar bu so'zni e'tiborsiz hisoblab, rad etganlar va bunday qilgan yo unga sababchi bo'lgan odam gunohkor bo'ladi, deganlar. Quyida mashhur ikki faqih Imom G'azzoliy va Qozixonning "Ihyo" va "Fatovo"dagi so'zlarini keltiramiz. Imom G'azzoliy "sug'urib to'kish" bilan "tushirish" orasidagi farqni va "tushirish"ning hukmi "sug'urib to'kish" hukmidan emasligini bayon etib, bunday tushuntiradilar: "Tushirish hosil bo'lgan pushtga jinoyatdir. Pushtning bosqichlari bor. Pushtning birinchi bosqichi urug' bachadonga tushib, ayol tuxumi bilan qo'shilishi va jon qabul etishga tayyor bo'lishidir. Bu holni buzish jinoyatdir. Suv quyushib qonga aylangan bo'lsa, jinoyat og'irlashadi. Agar unga jon kiritilgan va jussa yetilgan bo'lsa, jinoyat yanada og'irlashadi. Pusht to'la jonli va jussali bo'lib, ajralganida tushirish jinoyatning eng og'iridir".

Qozixon bu bosqichda pushtni tushirish mumkin, deganlarning so'zlarini keltirganlaridan so'ng deydi: "Men tushirish mumkin, demayman. Zero, haj yoki umraning ehromidagi kishi ov qilinadigan biror narsaning tuxumini sindirsa, tuxum u narsaning asli bo'lganidan uning qiymatini to'lashi kerak.

Pushtni tushirgan onaga bo'ladigan gunoh ham undan kam emas. Ammo bu ona gunohi qotillik gunohi darajasiga yetmaydi. Bu uzrsiz tushirganlar haqidadir".

"Tushirish" haqidagi so'zlarni shunday xulosalash mumkin: pushtni shakllanmasidan oldin tushirish haromga yaqin, makruhdir. Shakllangan pushtni tushirish haromdir. Jon kiritilgan pushtni tushirish juda og'ir haromdir. Bu hukmlar zarurat bo'lmagan holdagi tushirishga tegishlidir.

Bola go'dakligida vafot etsa...

Savol: Yigirma bir yoshimda ikki farzandimdan ajradim. Ammo sabr qildim, onalik baxtiga musharraf etgani uchun Allohga hamdlar aytdim. Bola go'dakligida olamdan o'tsa, ota-onasi uchun Allohdan shafokat tilab jannat eshigi yonida ularni kutib turar ekan, deb eshitdim. Shu gapda asos bormi?

Javob: Farzandlari chaqaloqligida o'lib ketgan ota-onalar uchun do'zax o'ti haromligi,

ular albatta jannatga tushishlari haqida Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalomdan bir necha hadisi shariflar vorid bo'lgan. Shulardan ayrimlarini keltiramiz.

Jobir ibn Abdulloh roziyallohu anhudan bunday rivoyat qilinadi: "Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Kimning uchta bolasi vafot etsa, bu Alloh taoloning irodasi, deb sabr qilsa, ana shu sabri uchun Allohdan savob umidida bo'lsa, u albatta jannatga kiradi", deganlarida biz: "Ey Rasululloh, agar uning ikkita bolasi o'lib, shunga sabr qilgan bo'lsa-chi?" deb so'radik. Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Ikkita bo'lsa ham", dedilar" (*Imom Buxoriy rivoyati*).

Abu Hurayra roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi. Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Qaysi bir musulmon kishining uchta farzandi o'lgan bo'lsa, do'zax o'ti unga tegmaydi", dedilar (*Imom Buxoriy rivoyati*).

Abu Muso Ash'ariy roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi. Rasululloh sollallohu alayhi vasallam aytdilar: "Agar biror bandaning farzandi vafot etsa, Alloh taolo farishtalariga: "Bandam farzandining ruhini oldinglarmi?" deydi. Ular: "Ha", deb javob berishadi. So'ng Alloh: "Qalbining mevasini qabz qildinglarmi?" deydi. Farishtalar yana: "Ha", deb javob berishadi. "Bandam nima dedi?" deb so'raydi Alloh taolo. Farishtalar: "Senga hamd va istirjo' aytdi", deyishadi. Shunda Alloh taolo: "Bandam uchun jannatda bir uy quringlar va uni "hamd uyi" deb atanglar", deydi (*Imom Termiziy rivoyati*).

Tug'ish odoblari qaysilar?

Savol: Ustozimiz suhbat asnosida farzand ko'rilganda ota-onaning ham alohida odoblari bor, deb aytib qoldilar. Ana shu odoblarga nimalar kiradi?

Javob: Tug'ish odoblari deganimizda bola tug'ilganidan so'ng qilinishi lozim bo'lgan sunnat va mustahab amallarni nazarda tutamiz. U ishlar ko'p bo'lib, muhimlari quyidagilar:

1. Go'dak tug'ilganidan xushxabar berish va u bilan qutlash mustahabdir. Zero, xushxabar musulmonni quvontiradi va xursand qiladi. Inson farzandi tug'lsa yo ayolning homiladorligi bilinsa ham, xursand bo'lishi mustahabdir.

Alloh taolo Ibrohim alayhissalomga va u kishining ayollariga farzand xushxabarini bergan. Soffat surasining 101-oyati mazmuni bunday: "So'ng unga muloyim o'g'il xushxabarini berdik".

Hasan Basriy rahimahullohdan tabrik borasida bunday rivoyat qilinadi. U zotning oldilarida farzand ko'rgan bir kishi o'tirar edi. Huzurlariga yana bir kishi keldi va unga "Otliq sevintirsin", deb tabrikladi. Shunda Hasan Basriy: "U otliqmi yoki eshakboqarmi, qayoqdan bilasan?" dedilar. "Unda nima deyishimiz kerak?" dedi u odam. "Alloh farzandingizni muborak qilsin, bergan Zotga shukrli bo'ling, farzandingiz kamoliga yetsin va uning yaxshiligi sizga nasib qilsin, deb aytinglar", dedilar Hasan Basriy.

2. Chaqaloq tug'ilganidan so'ng birinchi eshitadigan so'zi azon bo'lishi uchun o'ng qulog'iga azon, chap qulog'iga iqomat aytish mustahabdir.

3. Chaqaloq tug'ilgach, otasi yo boshqa fozil kishi xurmo yoki shunga o'xshash narsani chaynab, uni chaqaloq og'ziga surishi ham mustahabdir. Zero, Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallam sahobai kiromlardan bir nechtalarining farzandlariga shunday qilganlar.

Er va xotin haqlari

Savol: Erni xotindan oldinga qo'yish ayol haqlarini poymol etish bo'ladimi?

Javob: Yo'q. Balki ayolni otasi va eriga bo'ysunmaslikka chaqirish ayolni va jamiyatni

buzish bo'ladi. Ayol ota va er qaramog'ida bo'lsa, uning haqlari qanday poymol bo'ladi?!
Hamma xalqlar ham tarixlar osha boshqaruvchi hokimiyatga bo'ysunib keladi.

Savol: Xotin xato qilganida, masalan, taomni yaxshi hozirlamagani uchun uni urish mumkinmi?

Javob: Yo'q, mumkin emas, aksincha, unga yordamlashib, yaxshi tayyorlash yo'lini o'rgatish kerak.

Savol: Deylik, ibodatli ayol nafl namoz, ro'za va zikrlarni kanda etmaydi, biroq erining haqlarida beparvolik qiladi. Bu ayol tutgan yo'l to'g'rimi?

Javob: Bu ayolning tutgan yo'li xato. U farz ibodatlardan boshqa vaqtlarda erining haqqiga rioya etishga buyurilgan. Shuning uchun erining ruxsatisiz nafl ro'za tutolmaydi. U erining haqqini ado etishi kerak. Bu ham toat hisoblanadi va unga ajr oladi.

Savol: Xotini yoki qizining harom ish qilayotganini ko'rib indamagan, qaytarmagan erkakning hukmi nima?

Javob: Bunday erkak dayusdir. Sharafi, g'ururi va qadri yo'q insondir. Nomus to'kilganida churq etmay va jahli chiqmay turish dayuslik belgisidir. Bundaylar, afsuski, ko'p.

Emikdosh chiqib qolsa...

Savol: Er-xotin o'zlarining emikdosh aka-singil ekanini bilsalar, nima qilishadi? Ularning farzandlari hukmi nima?

Javob: Zudlik bilan ajrashishlari vojib bo'ladi. Ajralganlarini qayd ettirishlari kerak. Farzandlari qonuniy farzand bo'ladi. Nasablari ularga bog'lanishida shubha bo'lmaydi. Emikdosh aka-singil ekanini bilgunlaricha bo'lgan munosabatlari uchun gunohkor bo'lmaydilar.

Savol: Bir erkak yo ayol qandaydir er-xotinning emikdosh ekanini bilsa, buni ularga aytishi vojibmi?

Javob: Ha, aytishi vojib bo'ladi. Bundan o'ng mas'uliyat ular zimmasiga tushadi.

Savol: Bag'riga olgan yo emizgan ayol bag'riga olgani yo emizgani uchun haq olishi mumkinmi?

Javob: Ha, haq olishi mumkin. Ammo go'dakning tuqqan onasi taloq qilinmagan bo'lsa, bu ishi uchun haq olishi mumkin emas. Agar taloq qilingan bo'lsa, haq olsa bo'ladi. Hatto go'dakning onasi o'zga ayoldan ko'ra bunga munosibroqdir.

Xulu' ham taloqmi?

Savol: Yaqinda taloqning "xulu'" degan xili borligini eshitdim. Iltimos, shu haqda to'laroq ma'lumot bersangizlar.

Javob: "Xulu'" - taloqning bir turi. Baqara surasining 229-oyati mazmuni bunday: "Ey musulmonlar! Agar er-xotinning Alloh taolo ko'rsatgan shar'iy hududga rioya etolmasliklaridan xavfsirasangiz, xotinning eridan ajralish uchun eriga mol berishida va erining uni olishida gunoh yo'qdir".

Xotin eriga pul yoki mol berib taloq olishi, o'zini undan xalos qilishi gunoh emas.

Islom dinida birinchi xulu' Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallam zamonlarida

sodir bo'ldi. Imom Buxoriy, Abu Dovud va Termiziy rivoyat qilishlaricha, Sobit ibn Qays Ansoriyning xotinlari (Alloh taolo ulardan rozi bo'lsin) Payg'ambarimiz alayhissalomning oldilariga kelib murojaat qildi: "Yo Rasululloh! Men Sobit ibn Qaysni na xulqda, na dinida ayblamayman. Ammo Islomda noshukrlik qilishni yomon ko'raman". Rasululloh sollallohu alayhi vasallam undan so'radilar: "Unga bog'ini qaytarib berasanmi?" Ayol: "Ha", deb javob bergach, Rasululloh sollallohu alayhi vasallam Sobit ibn Qays roziyallohu anhuga: "Bog'ni olgin-da, uni bir taloq qo'ygin", dedilar. Sobit ibn Qays u xotinga uylanganlarida mahriga xurmo bog'ini bergan edilar.

Bu o'rinda shuni bilish muhim: ayolning taloq uchun hali olmagan mahridan kechishi yo olgan mahrini eriga qaytarib berishi o'z xohishi bilan bo'lishi lozim. Niso surasining 4-oyati mazmuni bunday: "Xotintlarga mahrlarini rozilik bilan bering. Agar ular mahrlaridan biror narsani o'zlari rozi bo'lib sizga qaytarsalar, uni yeng, bunda gunoh va balo yo'q".

Azob yoki qiynoq ta'sirida xotini mahridan kechgan er xursand bo'lmasin. Alloh taolo e'tiborida bu xotinning huquqlari erning zimmasidan tushmaydi. U er ikki bor - xotiniga zulm qilib, azoblagani uchun bir hisob bersa, xotining haqqini yegani uchun yana bir hisob beradi.

Qayn urug'lar bilan munosabat

Savol: Islom shariati xotin yoki er bilan qayn urug'lar o'rtasidagi munosabatlarning qanday bo'lishini talab etadi?

Javob: "Qayn urug'" deganda erning otasi, akasi, amakisi va amakivachchaei hamda xotinning onasi, opa-singillari, amma-xolasi ko'zda tutiladi.

Imom Buxoriy, Muslim va Termiziy Uqba ibn Omir roziyallohu anhudai rivoyat qiladilarki, Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Ayollar oldiga kirishdan saqlaning!" dedilar. Shunda ansoriy bir kishi: "Qayni haqida nima deysiz?" deb so'radi. Unga Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Qayni o'limdir", deb javob qildilar.

Rasululloh sollallohu alayhi vasallam ayollar oldiga agar yonida mahrami, qarindoshi bo'lmasa yo zarurat bo'lmasa, kirish va borishdan qaytarganlar. Chunki bunda buzqlik va yomonliklar kelib chiqishi ehtimoli bor. Ansoriy bir kishining qaynlar, ya'ni erining qarindoshlari haqidagi savoliga Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Qayni o'limdir", deb lo'nda va keskin javob qildilar. Buning ma'nosi, Ibnul Amr "Nihoya" nomli kitobda yozganlaridek, "Ayol o'laqolsin, aslo bunday qilmasin", deganidir. Qayni kelin oldiga yonida eri bo'lmaganida kirsas, er-xotin munosabatlari buzilishi mumkin. Chunki er o'zi bilan xotini o'rtasidagi sirlaridan bironta qarindoshining ham ogoh bo'lishini istamaydi.

Erning erkak qarindoshlarining kelin bilan munosabati shariat doirasida, komil ehtiyotkorlik va to'la hushyorlik bilan bo'lishi lozim. Xotinning ayol qarindoshlarining kuyov bilan munosabatlari ham shu kabidir.

Akaning xotini yo xotinning singlisi va shunga o'xshaganlar bir-birlariga mahram emas. Kishi ular bilan tortinmay, erkin muomala qilishi nojoiz. Ayolga ham shunday. Ular bir-birlariga begona, o'rtalarida mahramlik mutlaqo yo'q. Ular shu hukmdan kelib chiqib muomala qilishlari lozim. Aks holda oqibat xatarli bo'ladi.

Ayollarga qarash ham zinomi?

Savol: Bir do'stimiz "Nomahram ayollarga qarash ham zinoga kiradi", dedi. Uning gapi asoslimi? Shu haqda batafsilroq tushuncha bersanglar.

Javob: Alloh taolo inson vujudining ba'zi joylariga qarashni harom qilgan. O'sha joylarga qarashdan ko'zni tiyish odamni juda ko'p yomonlik va zararlardan to'sadigan

birinchi qalqondir. Shu bois Alloh azza va jalla erkak va ayollarga ko'zni tiyishni amr etgan.

Nur surasining 30-31-oyatlari mazmuni bunday: "Mo'min erkaklarga ayting: ko'zlarini tiysinlar va avratlarini saqlasinlar! Bunday qilish gunohdan saqlanishlari uchun yaxshidir. Alloh taolo ularning amallaridan xabardordir. Mo'mina ayollarga ayting: ko'zlarini tiysinlar va avratlarini saqlasinlar. Kaft va yuzlaridan o'zga ziynat joylarini ko'rsatmasinlar!"

Hech kim "qarash" va "ko'z tashlash" masalasiga beparvo bo'lmasligi kerak. Zero, qarash va ko'z tashlash juda ko'p buzuqliklarning kalytidir. Yot ayolga ko'z tashlab, uni yoqtirib qolganidan o'zining xotiniga xiyonat qilgan yoki talog'ini berib yuborgan yo hayoti buzilib, uyidan ketib qolgan erkaklar ozmi? O'zga erkakni sevib, unga moyil bo'lganidan eriga xiyonat qilgan yoki oila va bola-chaqasini tashlab ketgan ayollar-chi? Shuning uchun Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallam ko'z tashlashdan, mahram bo'lmagan ayollarga qarashdan qaytarganlar. Jarir ibn Abdulloh roziyallohu anhu aytadilar: "Men Rasululloh sollallohu alayhi vasallamdan bexosdan qarash haqida so'radim. Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Ko'zingni chetga bur!" dedilar" (*Imom Muslim, Abu Dovud, Termiziy rivoyatlari*).

Bu gunoh qilmayin, desang, ko'zing bexosdan tushgan narsaga diqqat qilma, demakdir.

Bexosdan qarash biror kishiga qasdsiz ko'z tushishidir. Qasd bo'lmaganidan bunday ko'z tushishida gunoh bo'lmaydi. Imom Muslim, AbuDovud, Nasaiy Abu Hurayra roziyallohu anhudan rivoyat qiladilarki, Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallam aytdilar: "Zinodan odam bolasiga ulushi belgilangan. Unga shubhasiz yetadi. Qarash ikki ko'zning zinosi, eshitish ikki quloq zinosi, so'z tilning zinosi, ushlash qo'lning zinosi, yurish oyoq zinosidir. Qalb moyil bo'ladi va orzu qiladi. Uni farj tasdiq qiladi yo bekorga chiqaradi".

Zino er-xotin bo'lmagan erkak bilan ayolning bir-biridan bahra olishi, lazzatlanishidir. Bu lazzatlanishda insonning hamma a'zolari ishtirok etadi. Shunday ekan, hadisda kelganidek, har bir a'zoning zinodan ulushi bor. Ammo a'zolarining zinosi hali ulkan gunoh emas, ulkan gunoh farj zinosidir va bu haqiqiy zinodir. Odatda "zino" deyilganda ana shu tushuniladi.

Qadar va taqdirning farqi bormi?

Savol: Ko'pincha "qadar" va "taqdir" degan so'zlarni eshitaman, ammo ma'nosini bilmayman. Ular bir xil ma'noni bildiradimi yoki farqi bormi? Javob uchun oldindan minnatdorchilik bildiraman.

Javob: Qadar haqida to'g'ri tushunchaga ega bo'lish uchun avval uning ma'nosini bilish lozim. Qadar - "paydo qilish, yaratish" ma'nosidadir. Qadar "yaratish" ma'nosida bo'lgani uchun aqida bobida turli qarashlar paydo bo'ldi. Mo'taziliy va qadariylar "Yaxshiliklarni Alloh taolo xalq qiladi, yomonliklarni - bandaning o'zi", deydi. Ularning ba'zilari "Yomonliklarni Iblis xalq qiladi, shuning uchun Alloh taolo Iblisni yaratmagan", degan aqidadadir. Bundan Iblis maxluq emas, qadim va xoliq degan ma'no chiqadi. Bu Alloh taologa shirk keltirishdir, ochiq kufrdir. Bunday tushunchadagilar shaytoniyya toifa bo'lib, qadariylardan bir toifadir. Bu aqida majusiylar aqidasiiga uyg'un bo'lganidan Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallam: "Qadariylar - ummatimning majusiylari", deganlar.

Biz - ahli sunnat val jamoa e'tiqodidagi musulmonlar barcha yaxshilik va yomonlikni Alloh taolo xalq etadi, deb e'tiqod qilamiz. Alloh taolodan o'zga xoliq, yaratuvchi yo'qdir.

Niso surasining 78-oyatida: "Hamma narsa Allohdan deng", deya marhamat qilingan.

Shu o'rinda "Yaxshilik ham, yomonlik ham Allohdan bo'lsa, yomonlik uchun jazo berish adolatsizlik bo'lmaydimi?" degan o'ygga bormaslik kerak. Zero, Alloh taolo bizlarni yaxshilikka buyurib, yomonlikdan qaytargan. Biz shu amrga bo'ysunmay, ixtiyorimiz bilan yomonlikka qo'l urganimiz uchun jazolanamiz.

Taqdir esa - "belgilash, tayin etish" ma'nosidadir. Har bir maxluqning ko'rinishi, husni, foydali yoki zararli ekanligi, qachon va qaerda bo'lishi Alloh taoloning taqdiri, xalq qilishi bilan bo'ladi. Barcha maxluqlarni va ularning fe'l-amallarini Alloh taolo yaratgan. Shu ma'noda taqdir va qadar mushtarakdir (*"Lqidai Nasafiyya "* va *"Tamhid" kitoblari asosida*).

Bid'at nima degani?

Savol: Bid'at nimaligini tushuntirib bersangiz, agar biror bid'at ishni qilib qo'ysam, gunohkor bo'lmaymanmi?

Javob: Bid'atning lug'aviy ma'nosi "yangilik kiritish" deganidir. Shar'iy ma'nosi "dinda bo'lmagan narsani dinga qo'shish"dir.

Dinga yangilik kiritish haromdir. Chunki din Alloh taoloning rasuli orqali ko'rsatgan yo'rig'idir.

Shuning uchun ham Rasuli akram sollallohu alayhi vasallam marhamat qiladilarki: "Dinda yangi paydo bo'lgan narsadan chetlaninglar, har qanday yangi paydo qilingan narsa bid'at, har bir bid'at zalolatdir".

"Bizning dinimizga unda bo'lmagan narsani kim bo'lsa-da, qo'shsa, qaytariladi" (Imom Muslim). Dindagi bid'at ikki xil bo'ladi:

1. E'tiqodga taalluqli bo'lgan bid'atlar: mo'tazilalar, ravofizlar, juhaymiya va boshqa toifalarning ahli sunnat val jamoa e'tiqodiga qo'shgan fikrlari e'tiqodiy bid'atlardir.

2. Alloh va Uning rasuli ko'rsatmagan bir ish yo odatni ibodat sifatida dinga kiritish kabilar amaliyotdagi bid'atlardir.

Payg'ambarimiz sollalloqu alayhi vasallam bid'atlardan ogoh etib: "Sizlar Allohning yo'liga ergashinglar, o'zga yo'llarga ergashinglar", deb marhamat qildilar (Abdulloh ibn Mas'ud rivoyati).

Bid'atga qarshi kurashishning yo'li ilm va ulamolardir. Ulamolar deganda ilmiga amal qiluvchilarni tushunmoq kerak. Ilmga amal qiladigan ulamolarning kamayishi bid'atning rivojlanishiga olib keladi. Allohning kitobi va Rasululloh sollallohu alayhi vasallamning sunnatlarini o'rganib, ularga amal qilib, farzandlarimizni ushbu yo'lda tarbiya qilsak, inshaalloh, bid'at balosidan xalos bo'lamiz.

Majusiylar ahli kitob sanaladimi?

Savol: Bir tanishim majusiylar ham ahli kitob sanaladi, deb qoldi. Uning gapida asos bormi?

Javob: Avvalo ahli kitob kimlar ekanini bilish zarur. Shariatimizda Alloh taolo nozil etgan kitoblarga amal qilganlar "ahli kitoblar" deb aytiladi. Binobarin, yahudiylar va nasroniylar ahli kitobdir. Yahudiylar Tavrotga, nasorolar esa Injilga amal qiladilar.

Qur'oni karim oyatlarida yahudiylar va nasroniylar ahli kitob deb zikr etilgan. Qur'oni karimdan muqaddam Injil, Tavrot va Zabur nozil qilingandir. Ammo hozir yer yuzida Zabur ta'limotiga ergashadigan xalq yo'q.

Majusiylarga kelsak, ular otashparast, butparast, sanamparast va jussaparast kishilardir ("Hidoya").

Majusiylarning samoviy kitoblari yo'q. Shuning uchun ular olov, quyosh, oy, ba'zi bir hayvonlar va yulduzlarni iloh deyishib, ularga sig'inishadi. Demak, majusiylar ilohiy kitoblarga ergashmaydigan qavmlardandir.

Ja'far ibn Muhammad rivoyat qiladilar. Umar ibn Xattob roziyallohu anhu Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallam sahobalarining oldilaridan o'tayotganlarida ularning ichida Abdurahmon ibn Avf roziyallohu anhu ham bor edilar. Shunday dedilar: "Mana bu qavmlar bilan, ya'ni majusiylar bilan nima qilishni bilmay turibman, bular arablardan ham va ahli kitoblardan ham emas" (*"Tafsiri Qurtubiy"*).

Majusiylar to'g'risida ulamolarimiz quyidagi hukmda yaqdillar: "Majusiylar so'ygan hayvonlarning go'shti yeyilmaydi va ularning ayollariga uylanilmaydi, chunki ular ahli kitob emasdir".

Shaytonga qachon tosh otiladi?

Savol: Haj qilish maqsadida uning arkonlarini o'rganmoqdaman. Iltimos, shaytonga tosh otish vaqtlari haqida ma'lumot bersangiz.

Javob: Uch kun: zulhijjaning o'ninchi, o'n birinchi, o'n ikkinchi kunlari shaytonga tosh otish hajning vojiblaridandir. O'ninchi zulhijja kuni faqat katta jamraga yettita toshcha otiladi (katta jamra Makka tomondan Mino chegarasidadir). Bu tosh otish vaqti tong otgandan ertangi kun tong otgungachadir. Lekin quyosh chiqqandan zavolgacha tosh otishning sunnat vaqtidir. Zavoldan quyosh botguncha tosh otish mubohdir. Qolgan vaqtlari tosh otish makruhdur. Zulhijjaning o'n birinchi, o'n ikkinchi kunlari kichik, o'rta va katta jamralarga mazkur tartibda yettitadan toshcha otiladi. Bu tosh otishning vaqti zavoldan keyingi kun quyosh chiqqungachadir. Ammo zavoldan quyosh botguncha tosh otishning sunnat vaqtidir. Quyosh botgandan tong otguncha tosh otish makruhdur. Zulhijjaning o'n uchinchi kuni ham Minoda qolgan hojiga yana uch jamraga tosh otish mustahabdir. Bu kuni tosh otishning vaqti tong otgandan quyosh botgungachadir.

Bemor va shifokor

Savol: Ayol bemorni erkak shifokor yoki, aksincha, erkak bemorni ayol shifokor davolashiga to'g'ri kelsa, dinimizga muvofiq qanday yo'l tutiladi?

Javob: Bemorlik holati zarurat holati hisoblanadi, shuning uchun uning hukmlari boshqa holatlar hukmlaridan keskin farq qiladi. Oddiy hollarda ruxsat berilmagan narsalarga zarurat tug'ilganda ruxsat etiladi (*"Al-ashbah van-nazoir"*. Ibn Nujaym, 85-bet). Shundan kelib chiqib, bemor ayolga qarash uchun yetarli bilim va tajribaga ega bo'lgan ayol shifokor topilmasa, u holda unga erkak shifokor qarashiga ruxsat beriladi. Aksincha bo'lsa ham, hukmi shunday. Imom Muslim rivoyat qilgan hadisda Ummu Sulaym va boshqa mo'mina ayollarning ham Rasululloh sollallohu alayhi vasallam bilan birga jangda qatnashishgani va jangchilarga suv tashishgani, yaradorlarni muolaja qilishgani haqida so'z boradi. Albatta bu jangchilar ayollarga nomahram bo'lishgan. Ushbu hadisi sharifdan ham zarurat chog'ida ayol shifokorning begona erkakka qarashi mumkinligi kelib chiqadi. Zero, inson hayotini saqlab qolishda har qanday taqiqlar olib tashlanadi. Biroq shifokor va bemor muloqoti kasallik doirasida, kasallik chegarasida bo'lishi kerak, bundan ortiq munosabatga yo'l yo'q. Shuningdek, agar muolajaga xalaqit bermaydigan bo'lsa, muolaja joyida mahramlarining bo'lishlari ma'quldir.

Haji badalning qanday shartlari bor?

Savol: Haji badal qildirmoqchi edim. Uning shartlarini bayon qilsangiz.

Javob: Quyidagi shartlar bo'lganida o'z nomidan haj qildirish (haji badal) joiz bo'ladi:

- haj qilishga qodir bo'lgan kishi biror sababdan (masalan, dardga chalingani sababli) hajni ado qilishdan ojiz qolishi kerak. O'zi hajni ado qilishga qodir bo'lgan kishi va kambag'al haji badal qildirsa, o'ringa o'tmaydi;

- ojizlik oxirigacha davom etishi kerak. Agar haji badal qildirgach, ojizlik bartaraf bo'lsa, o'zi qayta haj qilishi lozim bo'ladi;

- ojiz qolgan kishi boshqaga "Mening nomimdan haj qil", deb buyurishi kerak. Kimdir ixtiyori bilan bironing nomidan haji badal qilsa, hisob bo'lmaydi. Faqat farzandlar o'tgan ota-onalarining nomidan o'zlari haji badal qilishlari yo bironvga buyurishlari mumkin;

- haji badal qiluvchining yo'l va ozuqa xarajatlari buyuruvchining molidan bo'lishi lozim. Haji badal uchun xizmat haqi to'lanmaydi;

- haji badal qiluvchi ehromni haji badal qilishni buyurgan kishi nomidan bog'lashi kerak.

Haji badal qilishni zimmasidagi haj farizasini ado qilgan kishiga buyurish afzaldir. Haj farizasini ado qilmagan er yoki ayolga ham haji badal qilishni buyurish hanafiy mazhabida joizdir ("*Qozixon*", "*Raddul muxtor*", "*Durrul muxtor*", "*Olamgiriya* ").

Mayyit yuzi ochib qo'yiladimi?

Savol: Mayyit qabrga qo'yilganida kafanning tugunlari yechiladi, deyilgan. Yuzi-chi, ochib qo'yiladimi yoki yopiqligicha qoladimi?

Javob: Mayyit qabrga qo'yilganidan so'ng kafan ochilib ketmasligi uchun bog'langan bog'lar tuguni yechib qo'yiladi, xolos. Ammo mayyit yuzini ochib qo'yish Islom yo'rig'iga to'g'ri kelmaydi.

Shayton itga o'xshaydimi?

Savol: "Shayton itga o'xshaydi", degan iborani qanday tushunmoq kerak?

Javob: Bu shakliy o'xshatish bo'lmay, fe'liy o'xshatishdir. Bu - shaytonning fe'li ham itning fe'liga o'xshaydi, it qarovsiz joyga kirganidek, zikrullohdan xoli qalbni ham shayton zabt etadi, demaqqdir ("*Naful mufti*").

Azon og'iz ochishgami?

Savol: Ro'za kunlari quyosh botganidan so'ng ertaroq og'iz ochish mustahab, deyilgan. Ammo ba'zilar shom namoziga azon aytilganidan so'ng yoki shom namozi o'qilganidan keymn ro'zani ochish kerak, deyishadi. Azon ro'zada og'iz ochish uchunmi yoki shom namozini o'qish uchun aytiladimi?

Javob: Ro'zaning vaqti sahardan quyosh botgunchadir. Quyosh botganligi aniq bo'lgach, og'izni xurmo yoki suv bilan ochish sunnatdir. Og'iz ochish uchun azon aytilmaydi. Azon shom namozi uchundir. Shom namozini esa quyosh botishi bilan o'qish mustahab bo'ladi. Quyosh botishi bilan shom namoziga azon aytilgach, xurmo yoki suv bilan og'iz ochilib, kechiktirilmay shom namozi o'qilsa, ikki karra ajrga sazovor bo'linadi.

Savdoning qanday hukmlari bor?

Savol: Deyarli har kuni nimadir xarid qilamiz yoki sotamiz. Jamiyatda savdo-sotiqqa aralashmagan odamning o'zi yo'q. Savdo shariatga muvofiq bo'lishi uchun nimalar talab etiladi?

Javob: Faqat qiymatli molnigina sotish yo sotib olish mumkin. Hamma yoki ba'zilarning ko'ngli tusaydigan va zarur vaqtgacha saqlab qo'yish mumkin bo'lgan, shar'an foydalanish joiz narsa qiymatli mol hisoblanadi.

Sotuvchi va sotib oluvchining molni sotishga va sotib olishga roziligini bildiruvchi so'z yo amal savdoning rukni, asosidir.

Amalga oshgan savdoning hukmi sotib oluvchining molga, sotuvchining pulga ega bo'lishidir.

Savdoning bo'lishi, tugalligi, to'g'riligi va amalga oshishining shartlari bor.

Birinchidan, sotuvchi ham, oluvchi ham aqlli bo'lishlari kerak. Majnun va foydazararni bilmaydigan yosh bolaning savdosi bo'lmaydi.

Ikkinchidan, sotuvchi va oluvchining savdoga roziligini bildiruvchi so'zlari bir-biriga muvofiq, o'tgan zamon shaklida va bir joyda aytilishi kerak. Masalan, ona-bola qo'ylarni sotuvchi: "Bularni yuz ming so'mga sotdim", degach, sotib oluvchi: "Faqat ona qo'yni oltmish ming so'mga sotib oldim" yo "Sotib olaman", desa yoki bozorni aylanib kelib, so'ng "Yuz ming so'mga oldim", deb aytsa, savdo bo'lmaydi. Chunki, birinchidan, sotib oluvchining so'zi sotuvchining so'ziga muvofiq kelmadi, ikkinchidan, kelasi zamon shaklida bo'ldi, uchinchidan, sotuvchi "sotdim", degan joyda "oldim", demadi, balki aylanib kelib, so'ng aytdi. Bunda savdoga rozilikni bildiruvchi so'zlar bir joyda bo'lgan hisoblanmaydi.

Uchinchidan, sotilayotgan narsa mavjud va oluvchiga uni topshirish mumkin bo'lishi kerak. Yo'q narsani, yo'q bo'lishi xavfi bor narsani (masalan, yetilmagan meva, ovlanmagan qush yo baliqni) sotib bo'lmaydi.

To'rtinchidan, sotilayotgan narsa sotuvchining mulki bo'lishi yo sotuvchining uni sotishga vakolati bo'lishi kerak. Bu talab savdoning tugal bo'lish shartidir. Birovning mulkini uning ruxsatisiz sotish mumkin emas.

Beshinchidan, sotilayotgan narsa va unga to'lanadigan pul miqdori aniq bo'lishi, savdoni buzuvchi shartlar qo'yilmasligi, savdoga ikki taraf ham rozi bo'lishi, mol nasiyaga sotilganida pulni to'lash kuni aniq belgilanishi, ko'chmas mulkdan boshqa mollarni xaridor qabul qilib olishi lozim. Bu sanalganlar va yuqoridagi shartlardan biri bo'lmasa, savdo to'g'ri va durust bo'lmaydi.

Mazkur shartlarning birortasi buzilmasa hamda sotuvchi va oluvchida yoki ularning birida savdodan aynish ixtiyorlaridan biri bo'lmasa, savdo amalga oshgan hisoblanadi va sotilgan mol sotib oluvchining, unga to'langan pul sotuvchining mulki bo'lib qoladi.

Qachon savdo joiz bo'ladi?

Savol: Oldi-sotdi muomalasining qaysi shartlari bilan savdo amalga oshgan hisoblanadi?

Javob: Savdo uchun muayyan so'zlar tayin qilinmagan. Molni sotganiga va olganiga roziligini bildiruvchi barcha so'zlar bilan savdo bo'ladi.

Oluvchi va sotuvchi molning narxiga kelishganlaridan so'ng ulardan qaysi biri bo'lsa-da, savdoga roziligini birinchi bo'lib bildirsa (masalan, sotuvchi "sotdim" yo "berdim", desa), ikkinchi tomon (oluvchi) unga roziligini bildirishi shart emas, balki shu joyning o'zida (savdo holatining o'zgarishi joy o'zgarishi hisoblanadi) savdoga rozi bo'lish yo uni rad qilish ixtiyoriga ega: istasa, "oldim" deb savdoga roziligini bildirishi va yo uni rad qilishi mumkin. Shuningdek, savdoga roziligini birinchi bo'lib bildirgan tomonda ham ikkinchi tomon unga roziligini bildirmasidan oldin fikridan qaytish huquqi bor. Buni u so'z bilan yo savdo qilgan joyini o'zgartirishi (masalan, boshqa ishga mashg'ul bo'lishi - o'rnidan turishi) bilan ifodalashi mumkin. Agar sotuvchi birinchi bo'lib "sotdim" degan bo'lsa, oluvchi "oldim" deyishdan oldin "yo'q, sotmayman" deyishga haqli. Zero, u "sotdim" degan bo'lsa-da, oluvchi "oldim" demasa, mol sotuvchining mulkidan chiqqan hisoblanmaydi. Har bir insonda o'z mulkini tasarruf qilish huquqi bor. Keltirilgan misolga o'xshash holatda biror kishining haqqi poymol bo'lmaganidan ularning ikkisini ham ayblash mumkin emas.

Savdoda qanday yo'l tutish kerak?

Savol: Oldi-sotdi muomalalariga doir shar'iy hukmlarni tushuntirib bersangiz.

Javob: Dinimizning muomalaga doir barcha hukmlari kishilar o'rtasida chiqishi mumkin bo'lgan nizoning oldini olishga, uni bartaraf qilishga qaratilgan. Savdoda mol va lulga taalluqli hukmlar ham ana shunday hukmlardandir.

Sotilayotgan narsa savdo joyida bo'lsa, "bu mol" deb ko'rsatish kifoya. Agar u savdo joyida bo'lmasa, uning miqdorini va sifatini aytish shartdir. Masalan, "bir tonna kechpishar makka", deb.

Olinayotgan narsaga to'lov pul bilan bo'lganida uning miqdorini aytish kerak. Agar to'lov narsa bilan bo'lsa, uning miqdorini va sifatini ham aytish lozim. Masalan, "bu qo'yingizni bir tonna oq lalmi bug'doyga oldim", deb.

Muomalada bir necha xil pul yuryoa, ulardan birining nomini aytmay savdo qilganida, masalan, "mingga oldim" deyilganida eng ko'p muomalada yurgan pul hisob qilinadi. Ularning hammasi bir xilda muomalada yursa, hech birining nomi aytilmay qilingan savdo to'g'ri va durust bo'lmaydi. Mol nasiyaga sotilganida pulini to'lash kuni noaniq bo'lsa ham, savdo to'g'ri va durust bo'lmaydi.

Mol nasiyaga sotilganida unga to'lanadigan pul kasodga uchrasa (ya'ni, muomaladan chiqib ketsa), u pul muomalada bo'lgan oxirgi kundagi qiymati to'lanadi, deganlar Imom Muhammad rahmatullohi alayh. Fatvo Imom Muhammad so'zlariga berilgan.

Pulning qiymati ortganida yo pasayganida esa Imom Abu Yusuf rahmatullohi alayh so'zlariga binoan, uning savdo bo'lgan kundagi qiymati to'lanadi. Fatvo shunga berilgan.

Kilolab sotiladigan narsalarni o'z jinsiga (masalan, bug'doyni bug'doyga) sotganida (ayirboshlaganida) faqat kilolab sotish kerak. O'zidan boshqa jinsdagi narsalarga (masalan, bug'doyni makkaga) sotganida esa chamalab sotish: sig'imi noaniq, ammo shakli o'zgarib qolmaydigan idish bilan o'lchab, og'irligi noaniq bo'lsa-da, parchalanib ketmaydigan tosh kabi narsalar bilan ham tortib sotish joiz.

Bo'lish, bir qismini ajratish qolgan qismiga ta'sir qilmaydigan guruch, kartoshka kabi kilolab sotiladigan narsalarni sotuvchi umumiy og'irligini va narxini aytib ("qopdagi guruch ellik kilo, narxi ellik ming so'm", deb) sotganidan so'ng o'lchangach, kam chiqsa (masalan, qirqbesh kilo chiqsa), oluvchi istasa, shunga yarasha pulini (qirq besh ming so'm) to'lab olishi mumkin, istamasa, kam chiqqani uchun olmaydi. Agar sotuvchi aytganidan ko'p chiqsa (masalan, ellik bir kilo chiqsa), oshiq chiqqan qismi savdoga kirmagani uchun sotuvchiniki bo'ladi. Oluvchi uni sotuvchiga qaytarishi kerak.

Bo'lish, bir qismini ajratish qolgan qismiga ta'sir qiladigan taxta, quvur kabi narsalarni sotuvchi umumiy uzunligini va narxini aytib sotgandan so'ng o'lchagach, aytganidan kam chiqsa ham, oluvchi istasa, uni sotuvchi aytgan narxida olishi kerak. Agar istamasa, olmaydi. Sotuvchi aytgan miqdordan uzun chiqqanida esa oluvchi oshiq chiqqan qismiga haq to'lamay oladi. Chunki bunday holda o'lcham molning sifati hisoblanadi. Sifatga pul taqsimlanmaydi.

Bo'lish, bir qismini ajratish qolgan qismiga ta'sir qiladigan mollarni sotuvchi ularning har bir o'lchamining narxini aytib, masalan, bu taxtaning har bir metri besh yuz so'mdan, uzunligi olti metr, deb sotganidan so'ng o'lchagach, aytganidan kam, masalan, besh metr chiqsa, oluvchi istasa, shunga yarasha, ikki yarim ming so'm to'lab olishi mumkin. Istamasa, kam chiqqani uchun olmaydi. Agar uzun chiqsa, istasa, oshiq chiqqan qismining ham haqqini to'lab olishi yo savdodan aynishi mumkin. Bu holda har bir o'lchamning narxi aytilgani uchun o'lcham sifat hisoblanmaydi.

("Hidoya", "Muxtasarul viqoya", "Qozixon", "Raddul muxtor" va "Durrul muxtor" kitoblari asosida)